

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**«Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ
ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-
2008»**

ΜΑΚΑΡΩΝΑ Κ. ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2013

Αφιερώνεται στην οικογένειά μου, που με στηρίζει πάντα, στην αδερφή μου
Ειρήνη και στην φίλη μου Δέσποινα Αρχατζηκάκη που δεν σταματά να
πιστεύει σε μένα.

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

«Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ
ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 2000-
2008»

Μακαρώνα Ελευθερία του Κυριάκου

Όροι: Ενέργεια, Εξωτερική Πολιτική, Ρωσία, Ευρωπαϊκή Ένωση, Β. Πούτιν

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία αποτελεί διπλωματική μελέτη της ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας σε σχέση με την Ευρωπαϊκή Ένωση κατά την διάρκεια των προεδρικών καθηκόντων του Βλαντιμίρ Πούτιν. Σκοπός είναι η καταγραφή των γεγονότων την χρονική περίοδο 2000-2008 ούτως ώστε να ακολουθήσει βαθύτερη ανάλυση των ενεργειακών σχέσεων της Ρωσίας με την Δύση.

Η μελέτη θα αναπτυχθεί βάσει της εμπειρικής αναλυτικής μεθόδου, όπως αυτή ορίζεται από τον κ. Π. Βαρβαρούση στο βιβλίο του "Διεθνείς σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα". Θα γίνει δηλαδή 1^ο περιγραφή του πολιτικού φαινομένου και καταγραφή και εξέταση των παραγόντων που συνέβαλλαν στην εμφάνιση και εξέλιξη του, 2^ο θα ακολουθήσει ερμηνεία των συστατικών στοιχείων του, και 3^ο θα καταλήξει στην αποκρυστάλλωση των γεγονότων και των συμπεριφορών, και στην καταγραφή των ανάλογων συμπερασμάτων. Επιπλέον η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας στην παρούσα έρευνα θα προσεγγιστεί μέσω της σύγχρονης προσέγγισης-θεώρησης, όπως αυτή αναλύεται από τον κ. Π. Βαρβαρούση στο βιβλίο του "Διεθνείς σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα", δηλαδή ως μια διαδικασία που απαιτεί αξιολόγηση πολιτικής κατάστασης, διατύπωση στόχων και διαλεύκανση μέσων που χρησιμοποιούνται για την υλοποίηση της διαδικασίας αυτής.

Η άνοδος του Β. Πούτιν στην εξουσία σηματοδότησε την αφετηρία της ταχείας εξάπλωσης της ρωσικής ενεργειακής διπλωματίας. Οι προσπάθειες της χώρας επικεντρώνονται στην ανάπτυξη ενεργειακών δεσμών με την Ευρώπη και την Ασία. Η ενεργειακή συνεργασία δυο μεγάλων εταίρων όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία αναπόφευκτα έχει άμεσο αντίκτυπο και στις οικονομικές και πολιτικές σχέσεις τους. Η Ρωσία εκμεταλλεύεται τον φυσικό της πλούτο ούτως ώστε να κερδίσει μια κυρίαρχη θέση στο διεθνές σύστημα. Στην εργασία αναλύεται η πορεία αυτή της Ρωσίας κατά την περίοδο 2000-2008.

Ευχαριστίες

Θερμό ευχαριστώ προς τον επιβλέποντα καθηγητή μου κύριο Φαραντούρη Νικόλαο για την επίβλεψή του στην παρούσα εργασία, τις χρήσιμες παρατηρήσεις και διορθώσεις καθώς και για τον πολύτιμο χρόνο που διέθεσε. Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην γραμματέα του τμήματος κυρία Μανιάτη Κωνσταντίνα για την υπομονή της. Τέλος ευχαριστώ την αδερφή μου και τους γονείς μου για την υποστήριξή της τους σε κάθε μου βήμα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ...σελ. 3

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ ...σελ. 4

ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΧΑΡΤΩΝ ...σελ. 6

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ ...σελ. 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι : ΕΙΣΑΓΩΓΗ ...σελ. 8

- i. Ορίζοντας την έννοια 'εξωτερική πολιτική' και ο ρόλος της ενέργειας
- ii. Η εξωτερική πολιτική στο ρωσικό πολιτικό σύστημα
- iii. Η άνοδος του Πούτιν στην εξουσία και το όραμά του για την Ρωσία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙ : Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ...σελ. 17

- i. Οι ενεργειακές αποθήκες της Ρωσίας
- ii. Η ρωσική αναζήτηση ενεργειακών δεσμών

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ : ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ...σελ. 27

- i. Η ενεργειακή κατάσταση των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙV : ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – ΡΩΣΙΑΣ ...σελ.31

- i. Η ενεργειακή στρατηγική της Ρωσίας
- ii. Η ενεργειακή στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης
- iii. Ο ευρω-ρωσικός ενεργειακός διάλογος

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ...σελ.41

- i. Αποτίμηση των ευρω-ρωσικών ενεργειακών σχέσεων υπό την προεδρία Πούτιν

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΧΑΡΤΕΣ-ΠΙΝΑΚΕΣ

Χάρτης 1: Primary Russian Oil and Gas Pipelines to Europe...σελ.22

Χάρτης 2: Oil Pipelines Central Asia...σελ.34

Πίνακας 1: Crude Oil and Condensate Production Russia-USSR 1990-2011...σελ. 20

Πίνακας 2: Major Recipients of Russian Natural Gas Exports, 2005...σελ. 26

Πίνακας 3 : EU Member States Gas Imports from Russia 2005...σελ. 29

Πίνακας 4 : Main Origin of Primary Energy Imports EU-27 2002-2010...σελ. 30

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ε. Ε. – Ευρωπαϊκή Ένωση

Ε. Σ. Σ. Δ. – Ένωση Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών

Ρ. Ο. – Ρωσική Ομοσπονδία

Π. Ο. Ε. – Παγκόσμιος Οργανισμός Εμπορίου

Κ. Α. Κ. – Κοινοπολιτεία Ανεξάρτητων Κρατών

Ο. Α. Σ. Ε. – Οργανισμός για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη

Ρ. Ο. – Ρωσική Ομοσπονδία

Ν. Α. Τ. Ο. – Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου (North Atlantic Treaty Organization)

Η. Π. Α. – Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

Ε. C. Τ. – Συνθήκη για το Χάρτη Ενέργειας (Energy Charter Treaty)

Ρ. C. Α. – Συνθήκη Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (Partnership and Cooperation Agreement)

С. F. S. P. – Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (Common Foreign and Security Policy)

ΚΕΦ.Ι: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

i. ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ‘ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ’

Η μελέτη των διεθνών σχέσεων αφορά στην ανάλυση και περιγραφή σχέσεων που αναπτύσσονται μεταξύ των μελών που συνθέτουν την διεθνή κοινότητα¹, σε συγκεκριμένες χρονικές περιόδους². Αναφέρεται σε όλες τις μορφές αλληλεπίδρασης ανάμεσα στις κοινωνίες ανεξαρτήτως ποιοι και πόσοι συμμετέχουν³. Στόχος της επιστήμης είναι η ανάλυση ενός πολιτικού φαινομένου. Τα συστατικά ανάλυσης του πεδίου των διεθνών σχέσεων περιλαμβάνουν την εξωτερική πολιτική, το διεθνές δίκαιο, την διεθνή οργάνωση, τις στρατηγικές μελέτες, την διεθνή ανάπτυξη, τις διεθνείς συγκρούσεις και μελέτες ειρήνης και επίλυσης συγκρούσεων⁴.

Στο άναρχο διεθνές σύστημα οι διεθνείς σχέσεις ήταν, είναι και θα είναι συγκρουσιακές και ανταγωνιστικές και όπως κάθε σύστημα, και το διεθνές σύστημα έχει δομή και λειτουργίες, απουσιάζει όμως μια ανώτερη αρχή. Οι πλέον σημαντικές μονάδες που το αποτελούν είναι τα κράτη, τα οποία επιδίδονται σε αγώνα επιβίωσης, επικράτησης και επέκτασης. Με την απουσία κεντρικής αρχής, η συνεχής μεταβολή του συσχετισμού δυνάμεων στους πόλους του διεθνούς συστήματος αναγκάζει τα κράτη να βρίσκονται σε μόνιμη κατάσταση ανασφάλειας⁵. Επομένως, κύριος σκοπός των κρατών είναι η εδαφική και πολιτική επιβίωση και το μέσο για να επιτύχουν τους σκοπούς αυτούς είναι η ισχύς⁶. Λόγω αυτού του διεθνούς ανταγωνιστικού

¹ Διεθνής κοινότητα ορίζεται το σύνολο των φορέων της διεθνούς δραστηριότητας, δηλαδή κρατών, διαπολιτειακών σχηματισμών και διεθνών κοινωνικών ομάδων.

² Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 33

³ Βαληνάκης Γ., «Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής», 1987, σελ. 12

⁴ Κουλουμπής Θ., «Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και δικαιοσύνη», 1995, σελ. 28

⁵ Βαληνάκης Γ., «Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής», 1987, σελ. 23

⁶ Αρβανιτόπουλος Κ., Κώνστας Δ., «Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή», 2002, σελ. 239

συστήματος λοιπόν, γεννήθηκε το σύγχρονο κράτος, το οποίο λειτουργεί και δρα βάσει των ανωτέρω συστατικών ανάλυσης των διεθνών σχέσεων.

Η δομή και λειτουργία του διεθνούς συστήματος επηρεάζονται από την κατανομή ισχύος ανάμεσα στους πόλους του καθώς ο αριθμός των πόλων αποτελεί δομικό χαρακτηριστικό του συστήματος⁷. Σύμφωνα με την θεωρία του ρεαλισμού, η διανομή της ισχύος στα σύγχρονα κράτη αντανακλάται στα διεθνή καθεστώτα⁸, τα οποία προάγουν τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων. Τα ισχυρότερα κράτη του συστήματος δημιουργούν συνθήκες και θεσμούς με σκοπό να διατηρήσουν ή/και να αυξήσουν το μερίδιό τους στην παγκόσμια ισχύ και στην ισορροπία δυνάμεων.

Κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου (1947-1989) το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται διπολικό. Δυο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, ενεπλάκησαν σε ένα ιδεολογικό, οικονομικό, γεωπολιτικό αγώνα επικράτησης και ισχύος η μια έναντι της άλλης. Στην διάρκεια της διπολικής περιόδου η σταθερότητα του συστήματος βασιζόταν στην ικανότητα των δυο υπερδυνάμεων να διατηρήσουν την ισορροπία⁹, διαθέτοντας αμφότερες στρατιωτική και τεχνολογική ισχύ ικανή να αποτρέψει αντίπαλες επιθέσεις. Επιπλέον, παροτρύνονταν έντονα συμμαχίες πολιτικού και διπλωματικού περιεχομένου περιφερειακών δρώντων με μια από τις υπερδυνάμεις, αποσκοπώντας στην κατοχύρωση διαπραγματευτικής δύναμης και ισχυρότερης θέσης. Μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, κυριάρχησε στην διεθνή σκηνή η ανάγκη για δημιουργία ρυθμίσεων ασφάλειας απέναντι στους γεωπολιτικούς ανταγωνισμούς και στον διπολισμό της ψυχροπολεμικής εποχής, αφού μειώθηκε η ικανότητα των δυο υπερδυνάμεων να επηρεάζουν απόλυτα την πολιτική συμπεριφορά στον διεθνή χώρο¹⁰.

Τα κράτη, ως πόλοι του συστήματος αναζητούν νέες ισορροπίες, νέο καταμερισμό ισχύος, ασφάλεια, προώθηση επιρροής τους στο διεθνές περιβάλλον καθώς και την υλοποίηση των στόχων τους. Αλληλενεργώντας ως δρώντες στο διεθνές σύστημα, κυρίως ανταγωνιστικά λόγω ανασφάλειας, τα κράτη δραστηριοποιούν την εξωτερική πολιτική, η οποία θα οριστεί εκτενέστερα παρακάτω στην έρευνα, και προετοιμάζουν την άμυνά τους, με απώτερο σκοπό την επίτευξη των ανωτέρω.

⁷ Αρβανιτόπουλος Κ., Κώνστας Δ., «Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή», 2002, σελ. 186

⁸ Ως διεθνή καθεστώτα ορίζονται τα σύνολα άτυπων ή ρητών αρχών, νορμών, κανόνων, και διαδικασιών λήψης αποφάσεων περί των οποίων συγκλίνουν οι προσδοκίες των παραγόντων σε έναν δεδομένο τομέα των διεθνών σχέσεων.

⁹ Χειλά Ε., «Ο ρόλος της μεσολάβησης στον χειρισμό κρίσεων: ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης», 1999, σελ. 154

¹⁰ Βαρβαρούσης Π., «Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής», 1995, σελ. 15

Στην παρούσα έρευνα, με σκοπό να αποσαφηνιστεί το πλέγμα σχέσεων της Ρωσίας με την Δύση στον 21^ο αιώνα, θα βασιστούμε στην διαδικασία εμπειρικής αναλυτικής μεθόδου και στην σύγχρονη προσέγγιση της άσκησης της εξωτερικής πολιτικής.

A. Εμπειρική Μέθοδος Ερευνητικής Διαδικασίας

Στην μελέτη των διεθνών σχέσεων, ο ερευνητής φαινομένων και υποθέσεων εξωτερικής και παγκόσμιας πολιτικής μελετά στοιχεία πολιτικών πράξεων και οδηγείται σε συμπεράσματα. Όταν το αντικείμενο έρευνας είναι πρακτικό, όπως στην παρούσα εργασία είναι η εξωτερική πολιτική, απαιτείται συγκεκριμένη μεθοδολογία προσέγγισής του. Η εμπειρική αναλυτική μέθοδος στηρίζεται στην εμπειρικά δεδομένη πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα. Η ανάλυση του πολιτικού φαινομένου γίνεται μέσω¹¹: (i) πρώτα της περιγραφής, της εξέτασης και της καταγραφής των παραγόντων και των χαρακτηριστικών του φαινομένου, (ii) έπειτα της ερμηνείας των συστατικών του στοιχείων ούτως ώστε να κατανοηθεί πώς και για ποιο λόγο εμφανίστηκε η προκειμένη πολιτική κατάσταση, και τέλος, (iii) μέσω της πρόγνωσης, δηλαδή της εξαγωγής λογικών συμπερασμάτων, την δημιουργία γενικών υποθέσεων από τον συνδυασμό των δυο ανωτέρω εργασιών. Κατ' αυτόν τον τρόπο, στην τρέχουσα μελέτη θα περιγραφούν και εξεταστούν οι σχέσεις της Ρωσίας με την Δύση, θα ερμηνευτούν τα συστατικά στοιχεία των πολιτικών ενεργειών και τέλος, θα εξαχθούν τα ανάλογα συμπεράσματα για την ανωτέρω πολιτική σχέση.

B. Σύγχρονη Προσέγγιση Εξωτερικής Πολιτικής

Οι σημαντικότερες μονάδες του διεθνούς συστήματος είναι τα κράτη. Ωστόσο δεν είναι και οι μοναδικές, καθώς στη λειτουργία του διεθνούς συστήματος συμμετέχουν διεθνείς οργανισμοί, ΜΚΟ, πάσης φύσεως ομάδες, εταιρείες, ιδιώτες, μειονότητες, συνδικάτα, διεθνείς τράπεζες κ.α. Εν αντιθέσει με την παραδοσιακή προσέγγιση της εξωτερικής πολιτικής, η σύγχρονη προσέγγιση βασίζεται στην νέα λειτουργικότητα του διεθνούς συστήματος¹², η οποία ορίζει πως η παρουσία μη κρατικών δρώντων στην διεθνή πολιτική αλλάζει τον τρόπο άσκησης εξωτερικής

¹¹ Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 95

¹² Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 175

πολιτικής, και πως η κατοχύρωση των συμφερόντων επιτυγχάνεται σε πλαίσιο πολιτικής συνεργασίας τόσο σε περιφερειακό όσο και σε διεθνές επίπεδο¹³.

Μη κυβερνητικοί φορείς συμφερόντων δραστηριοποιήθηκαν δυναμικά, προκαλώντας την προσοχή των μελετητών, εμπλουτίζοντας την λειτουργία του διεθνούς συστήματος, και άρχισαν να έχουν σημαίνοντα ρόλο στην διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, ασκώντας ισχυρές πιέσεις στην διαδικασία λήψης αποφάσεων. Στα δημοκρατικά πολιτικά συστήματα, οι εσωτερικοί παράγοντες δύνανται να συμμετέχουν στις διαδικασίες εξωτερικής πολιτικής περισσότερο, καθώς και να επηρεάζουν την απόδοση αυτών των διαδικασιών, οι οποίες αφορούν σε ενέργειες και δραστηριότητες για το συλλογικό όφελος, όπως π.χ. το αγαθό της ειρήνης¹⁴. Επιπλέον, η επιρροή που ασκούν εξαρτάται και από τον τρόπο που αντιμετωπίζονται από τους υπευθύνους της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, προσδιορίζοντας με αυτόν τον τρόπο μεγάλο μέρος της εξωτερικής πολιτικής.

Επομένως, η εκτίμηση και αξιολόγηση της πολιτικής κατάστασης, η διατύπωση στόχων και η διευκρίνιση των μέσων που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη των στόχων στο νεολειτουργικό διεθνές περιβάλλον, προσδιορίζουν την σύγχρονη εξωτερική πολιτική. Βάσει της σύγχρονης προσέγγισης, κύριοι στόχοι ενός κράτους που ασκεί εξωτερική πολιτική, είναι, υλοποίηση και προάσπιση των εθνικών του συμφερόντων.

Γ. Τι Είναι Εξωτερική Πολιτική

Όταν οι μελετητές επικεντρώνονται στην έρευνα των ενεργειών ενός κράτους απέναντι τόσο στο εξωτερικό του περιβάλλον, δηλαδή τα άλλα κράτη και την διεθνή κοινότητα, όσο και στους εσωτερικούς παράγοντες που επηρεάζουν αυτές τις ενέργειες, τότε χρησιμοποιούν τον όρο 'εξωτερική πολιτική'. Σε αυτό το σημείο, αξίζει να σημειωθεί πως η διάκριση ανάμεσα στην εξωτερική πολιτική και την διεθνή πολιτική είναι σαφέστατη, καθώς η μιν αφορά στη σχέση κράτους-διεθνούς κοινότητας ενώ η δε στη σχέση μεταξύ όλων των μονάδων της διεθνούς κοινότητας. Η εξωτερική πολιτική επηρεάζει τις συνθήκες και τις δυνατότητες της εσωτερικής ανάπτυξης¹⁵ και προσδιορίζει τον βαθμό της εθνικής ανεξαρτησίας, την διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων καθώς και την παρουσία ενός κράτους στην διεθνή σκηνή.

¹³ Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 175

¹⁴ Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 176

¹⁵ Βαρβαρούσης Π., «Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής», 1995, σελ. 20

Ειδικότερα, ο όρος της εξωτερικής πολιτικής αναφέρεται στις δραστηριότητες και ενέργειες ενός κράτους στην προσπάθειά του να υλοποιήσει τους στόχους και να προασπίσει τα εθνικά του συμφέροντα, στους παράγοντες που επηρεάζουν τις ανωτέρω ενέργειες και στον τρόπο που διαμορφώνονται. Η εξωτερική πολιτική ασκείται, δηλαδή, ούτως ώστε να ικανοποιηθεί και να διασφαλιστεί ένα κράτος σε σχέση με άλλους διεθνείς δρώντες.

Δέχεται σύνθετη επιρροή παραγόντων, με βασικότερο καθοριστικό στοιχείο διαμόρφωσης τις αρχές και τις ιδέες που επικρατούν στο εκάστοτε πολιτικό σύστημα, δηλαδή τις αντιλήψεις μέσα από τις οποίες η ηγεσία προωθεί την επίτευξη των στόχων του κράτους. Επομένως, βάσει των παραπάνω, η εξωτερική πολιτική, γενικά, ορίζεται ως η πολιτική που ακολουθεί ένα κράτος στην διεθνή σφαίρα για να επιτύχει την εκπλήρωση εθνικών συμφερόντων. Αναλυτικότερα, εξωτερική πολιτική ορίζεται η διαδικασία αλληλενέργειας, κατά την οποία ένα πολιτικό σύστημα επιδιώκει, ανταγωνιστικά προς τα άλλα συστήματα, την υλοποίηση των βασικών στόχων και αξιών του, η οποία διαδικασία επηρεάζεται και από παράγοντες του διεθνούς συστήματος και από εσωτερικούς παράγοντες του ίδιου του πολιτικού συστήματος¹⁶.

Στο νεολειτουργικό και παγκοσμιοποιημένο διεθνές περιβάλλον δημιουργούνται νέα πλαίσια δράσης για τις εθνικές κυβερνήσεις καθιερώνοντας νέα λογική στην χάραξη της σύγχρονης εξωτερικής πολιτικής, η οποία επαναπροσδιορίζεται. Η δυναμική της παγκοσμιοποίησης εισάγει στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής νέες προοπτικές και δράσεις καθώς ενισχύεται η πολιτική συνεργασία και η δραστηριοποίηση μη κρατικών δρώντων στο διεθνές περιβάλλον. Δηλαδή, οι εθνικές επιλογές ενός κράτους, πλέον, στηρίζονται σε πολιτικές, οικονομικές, πολιτισμικές συνεργασίες σε κρατικό, μη κρατικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Παραδείγματος χάριν, μη κρατικοί δρώντες που δραστηριοποιούνται επιχειρηματικά διεθνώς ενισχύουν την εθνική οικονομία οπότε εξυπηρετούν εθνικούς στόχους.

Ο ρόλος της ενέργειας στην άσκηση διπλωματίας είναι καταλυτικός. Τα κράτη που είναι πλούσια σε φυσικούς πόρους διαθέτουν ένα αναφαίρετο πλεονέκτημα διαπραγμάτευσης. Η ενεργειακή ισχύς αποτελεί όπλο πολιτικής και οικονομικής επιρροής για την επίτευξη των σκοπών ενός κράτους. Είναι μοχλός άσκησης εξωτερικής πολιτικής τόσο για τα κράτη που διαθέτουν φυσικούς πόρους αλλά και για εκείνα που έχουν ανάγκη ενεργειακών αποθεμάτων.

¹⁶ Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 182-183

Όπως προαναφέρθηκε, η εξωτερική πολιτική αποσκοπεί στην υλοποίηση των εθνικών στόχων του εκάστοτε κράτους. Κάθε κράτος μπορεί να θέτει γενικούς στόχους, οι οποίοι είναι πιθανό να είναι ίδιοι για τα περισσότερα κράτη, ή ειδικοί, οι οποίοι διαφέρουν από κράτος σε κράτος. Οι εθνικοί στόχοι των κρατών και οι κύριες επιδιώξεις τους μέσω άσκησης εξωτερικής πολιτικής συνοψίζονται στην διατήρηση της ανεξαρτησίας και εδαφικής ακεραιότητας, στην διαφύλαξη βασικών αξιών και στην προάσπιση των συμφερόντων¹⁷, και αποτελούν θεμέλιο για την επιβίωση και την ευμάρεια ενός κράτους ως κυρίαρχη πολιτική οντότητα.

Υπεύθυνοι φορείς της εξωτερικής πολιτικής είναι πολλοί. Η κυβέρνηση όμως είναι αποκλειστικά και συνταγματικά κατοχυρωμένα ο βασικός φορέας για τον προγραμματισμό, την χάραξη και την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής. Επικεφαλής όλων βρίσκεται ο πρωθυπουργός(ή πρόεδρος) του κράτους, και κέντρο του μηχανισμού είναι το Υπουργείο Εξωτερικών, το οποίο είναι το κύριο όργανο και ο βασικός συντονιστής της εξωτερικής πολιτικής. Κύριες λειτουργίες και υπηρεσίες του, μέσω κεντρικών, περιφερειακών, διπλωματικών και προξενικών αρχών¹⁸, είναι η προετοιμασία και υλοποίηση των αποφάσεων του εκτελεστικού κέντρου¹⁹.

ii. Η ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Το τέλος του 20^{ου} αιώνα σηματοδοτείται από την κατάρρευση της Ένωσης Σοσιαλιστικών Σοβιετικών Δημοκρατιών (ΕΣΣΔ) και από την μεγάλη ανατροπή των γεωπολιτικών δεδομένων. Η ισορροπία δυνάμεων κλονίζεται και πλέον οι ΗΠΑ μονοπωλούν τον τίτλο της υπερδύναμης. Ταυτόχρονα η παγκόσμια οικονομία αναπτύσσεται με ταχείς ρυθμούς και οι αγορές μετατρέπονται σε καπιταλιστικές. Η καταστροφή του σοβιετικού οικοδομήματος, η βαθιά οικονομική ύφεση καθώς και η υπερφίαλη επιβολή των επιταγών της Δύσης, οδήγησαν την Ρωσία στην ανάγκη αλλαγής στρατηγικής. Πλέον η χώρα επιθυμεί να διεκδικήσει εκ νέου τον ζωτικό της χώρο και την θέση της στον γεωπολιτικό ανταγωνισμό.

Η Ρωσία, το 1992, γίνεται το διάδοχο κράτος της διαλυμένης ΕΣΣΔ και ως νεογέννητο κράτος, οι προθέσεις της αποτελούν αντικείμενο ανάλυσης και ανησυχίας

¹⁷ Βαρβαρούσης Π., «Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής», 1995, σελ. 21

¹⁸ Βαρβαρούσης Π., «Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής», 1995, σελ. 98

¹⁹ Βαρβαρούσης Π., «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», 2004, σελ. 197

για τους δυτικούς αναλυτές.²⁰ Η ανάγκη της Ρωσίας να διεκδικήσει ρόλο υπερδύναμης προβληματίζει έντονα την Δύση. Ο στρατηγικός στόχος της Ρωσίας είναι να αποκαταστήσει και να παγιώσει το ρόλο της στη παγκόσμια πολιτική σκηνή αξιοποιώντας στο μέγιστο τους πόρους της και τη γεωπολιτική της θέση.

A. Από την αδράνεια στον Yeltsin

Μετά την εποχή της διάλυσης της ΕΣΣΔ και την κατάρρευση του κομμουνισμού, η Ρωσία ως νέο και αυτόνομο μέλος του διεθνούς συστήματος περνά ένα αρχικό στάδιο αναζήτησης της ταυτότητάς της, της ιδεολογικής της κατεύθυνσης, των σκοπών της, των θέσεων και των δράσεων της. Οι πολιτικές ελίτ της χώρας και η ρωσική κυβέρνηση αντιλαμβάνονται πως η εξωτερική πολιτική που ασκούσε η Σοβιετική Ένωση οδήγησε στην κατάρρευση του κομμουνισμού και πως αναπόφευκτα θα έπρεπε να αλλάξει. Ταυτόχρονα, πρώην σοβιετικές δημοκρατίες μέλη της Κοινοπολιτείας Ανεξάρτητων Κρατών (ΚΑΚ) αποστασιοποιούνται πολιτικά από την Μόσχα και οι ελπίδες για χάραξη κοινής εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής ναυάγησαν.²¹ Έτσι, αναπτύσσεται από το 1992 στη Ρωσία μια διάθεση συνεργασίας με την Δύση. Η ρωσική κοινωνία αναζητά πλέον άνοιγμα στην Δύση.

Τα πρώτα μετασοβιετικά χρόνια υπό την προεδρία του Yeltsin η Ρωσική Ομοσπονδία (Ρ. Ο.), παρά την οικονομική αδυναμία, επιθυμούσε να ανακτήσει πρωταγωνιστικό ρόλο στην διεθνή σκηνή αναδεικνύοντας τον Οργανισμό για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη (ΟΑΣΕ) σε κυρίαρχο όργανο ασφάλειας.²² Σε αντίθεση με την Ρωσία, τα δυτικοευρωπαϊκά κράτη επιθυμούσαν την αποτελεσματικότητα του Οργανισμού Βορειοατλαντικού Συμφώνου (ΝΑΤΟ), καθιστώντας έτσι τις σχέσεις Ρωσίας-Δύσης ανισομερείς, γεγονός που οδήγησε σε αντιδράσεις στο εσωτερικό της Ρωσίας. Η ρωσική κοινή γνώμη πιέζει για αλλαγή της εξωτερικής πολιτικής και υποστηρίζει την απομάκρυνση της Μόσχας από τη Δύση.

Κατά τη διάρκεια της προεδρίας του Yeltsin γίνεται και η πρώτη απόπειρα καταγραφής των προτεραιοτήτων της ρωσικής στρατηγικής έναντι του εγγύς εξωτερικού υπό μορφή υπομνήματος με τίτλο «Στρατηγική και Τακτική της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής έναντι του Εγγύς Εξωτερικού», το οποίο παραδίδεται στον Yeltsin τον Σεπτέμβριο του 1992.²³ Στο συγκεκριμένο υπόμνημα υπογραμμίζεται πως

²⁰ Buszynski Leszek, 1996, *"Russian Foreign Policy After the Cold War"*, σελ. 5

²¹ Nygren B., *"The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries"*, 2008, σελ.16

²² Ivanov I. S., *"The New Russian Diplomacy"*, 2002, σελ. 97

²³ Συλλογή, *«Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις»*, 2010, σελ. 183

η Ρωσία πρέπει να αναδειχθεί ηγέτης και εγγυητής της σταθερότητας και της ασφάλειας στον ευρύτερο μετασοβιετικό χώρο καθώς διαθέτει ειδικά συμφέροντα στην περιοχή τα οποία δεν επιτρέπουν την επέκταση ανταγωνιστικών επιρροών από ξένες δυνάμεις.²⁴ Έτσι, τα επόμενα χρόνια, 1993-1994, η ρωσική κυβέρνηση με πρόεδρο τον Yeltsin επαναπροσδιορίζει τα εθνικά συμφέροντα στις χώρες στη διεθνή σκηνή.

Με το νέο σύνταγμα του 1993, εκχωρείται στον πρόεδρο της Ρ. Ο. απεριόριστη εξουσιοδότηση για άσκηση εξωτερικής πολιτικής.²⁵ Ο Yeltsin βρίσκεται σε θέση υπεροχής σε θέματα εξωτερικής πολιτικής και έτσι παρακάμπτει τις παρεμβάσεις του κοινοβουλίου. Μετά το 1993 η ρωσική εξωτερική πολιτική βασίζεται σε αναπροσαρμογή των προτεραιοτήτων με στόχο να διατηρηθεί η εδαφική κυριαρχία και να αναπτυχθεί η οικονομία της Ρωσίας.

Τα επόμενα χρόνια, έως το 1999 και την εκλογή του Πούτιν στην προεδρία της Ρ. Ο., κλιμακώνεται η διαμάχη της Ρωσίας με την Δύση. Η στάση της Δύσης, η επέκταση του ΝΑΤΟ και οι βομβαρδισμοί στην πρώην Γιουγκοσλαβία, σε συνδυασμό με την συνεχιζόμενη οικονομική κρίση στη Ρωσία, οδήγησαν στην αύξηση του αντιδυτικισμού στην ρωσική κοινωνία. Οι σχέσεις Ρωσίας-Δύσης γίνονται φανερά ανταγωνιστικές και στις ρωσικές πολιτικές ελίτ γεννιέται το αίσθημα του εθνικισμού.

B. Από τον Yeltsin στον Putin

Ο Βλαντιμίρ Πούτιν υπήρξε αντιπρόεδρος της Ρ. Ο. το 1997 και το 1998 ανέλαβε τη διεύθυνση των μυστικών υπηρεσιών. Το 1999 διορίστηκε από τον Yeltsin πρωθυπουργός και λίγους μήνες αργότερα, μετά από την ξαφνική παραίτηση του Yeltsin, αναλαμβάνει καθήκοντα προσωρινού Προέδρου της Ρωσικής Ομοσπονδίας. Κατά το διάστημα αυτό υποστηρίζεται από εκείνους που επιθυμούν διακαώς οικονομική ανάπτυξη. Τον Μάρτιο του 2000 διεξάγει προεκλογική εκστρατεία με σύνθημα 'Μεγάλη Ρωσία' και 'Ισχυρό κράτος' και κερδίζει την Προεδρία πανηγυρικά.

iii. Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΠΟΥΤΙΝ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΟΡΑΜΑ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΡΩΣΙΑ

Στην δεκαετία του 2000 παρατηρείται υποβάθμιση των διεθνών κανόνων και κλιμάκωση συγκρούσεων. Η άνοδος του Πούτιν στην εξουσία σηματοδοτεί και την

²⁴ Collection, 2007, "Russian Foreign Policy in the 21st and the Shadow of the Past", σελ. 5

²⁵ Collection, "Russia and Europe in the 21st century: An uneasy partnership", 2007, σελ.7

υιοθέτηση ενός νέου 'ρωσικού δόγματος' σύμφωνα με το οποίο η Ρωσία αναγνωρίζει πως λόγω των ανωτέρω οι απειλές για κάθε κράτος είναι εξωτερικού χαρακτήρα, και ως εκ τούτου θα είναι περισσότερο δραστήρια στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής ατζέντας και την σταθερότητα της παγκόσμιας ανάπτυξης και θα χρησιμοποιήσει όλα τα διαθέσιμα μέσα για να επιφέρει οικονομικά οφέλη και επιτυχίες.

Από την αρχή της προεδρικής του θητείας ο Β. Πούτιν υπήρξε σαφής αναφορικά με τους πολιτικούς του στόχους για την χώρα. Αποσκοπούσε στην ανασύσταση μιας αποκλειστικής ρωσικής σφαίρας επιρροής, στον καθορισμό των εθνικών προτεραιοτήτων και στην επίτευξη οικονομικής ανάπτυξης, με επίκεντρο την ενεργειακή πολιτική και την εκμετάλλευση του μεγάλου φυσικού πλούτου της χώρας σε φυσικό αέριο, πετρέλαιο και φυσικά κοιτάσματα.²⁶ Ο Β. Πούτιν εκμεταλλεύτηκε το συγκριτικό πλεονέκτημα της Ρωσίας στον τομέα της ενέργειας και χρησιμοποίησε την ρωσική ενεργειακή ισχύ ως μέσο πολιτικής και οικονομικής διπλωματίας.²⁷

Εξ' αρχής η γραμμή εξωτερικής πολιτικής του φανέρωνε έντονη διάθεση ανάπτυξης εμπορικών και οικονομικών σχέσεων με άλλες χώρες και κυρίως με ευρωπαϊκές χώρες. Από το 2000 και έπειτα η εξωτερική πολιτική της Ρωσίας έχει κατεύθυνση προς την Ευρώπη, σε αντίθεση με την προηγούμενη δεκαετία που στρεφόταν προς τις ΗΠΑ²⁸. Η Ευρώπη είναι ο μεγαλύτερος εμπορικός εταίρος της Ρωσίας και ο κυριότερος εισαγωγέας ρωσικού αερίου και πετρελαίου²⁹, γεγονός που καθιστά τις ευρω-ρωσικές οικονομικές σχέσεις κυρίαρχες στον διεθνή γεωοικονομικό ανταγωνισμό. Επιπλέον, ο Πούτιν επιδιώκει ανάπτυξη διμερών σχέσεων με χώρες της ΚΑΚ, ούτως ώστε να αυξηθούν οι εμπορικές συναλλαγές της Ρωσίας με πρώην σοβιετικές χώρες. Έως και το 2004 η γεωοικονομική προοπτική της Ρωσίας υπερισχύει της γεωπολιτικής.³⁰ Η αντιμετώπιση των εσωτερικών οικονομικών προβλημάτων θα διασφαλίσει τα εθνικά συμφέροντα και θα αναδείξει τη Ρωσία σε ισχυρό κράτος. Η τρίτη μετασοβιετική περίοδος χαρακτηρίζεται από εξωτερική πολιτική η οποία ιδεολογικά βασίζεται στην ιδέα του 'ισχυρού κράτους' και πραγματικά στην οικονομική ανάπτυξη.

²⁶ Rumer B. Eugene, 2007, *"Russian Foreign Policy beyond Putin"*, The International Institute for Strategic Studies, σελ.10

²⁷ Paul J. Saunders, Robert Legvold, Mikhail Kroutikhin, *"Russian Energy Policy and Strategy"*, 2008, σελ. 14

²⁸ Collection, *"Russia and Europe in the 21st century: An uneasy partnership"*, 2007, σελ.12

²⁹ Nygren B., *"The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries"*, 2008, σελ.18

³⁰ Thorun C., *"Explaining Change in Russian Foreign Policy : The role of ideas in Post-Soviet Russia's conduct towards the West"*, Σελ. 48

Η εξωτερική πολιτική του Πούτιν βασίζεται σε τρεις αρχές: α) η εξωτερική πολιτική πρέπει να υπηρετεί την εσωτερική πολιτική, β) το κράτος πρέπει να έχει συνεχή διπλωματική παρουσία στο εξωτερικό και γ) να διαθέτει δυναμική πολιτική παρουσία προς όλες τις γεωγραφικές κατευθύνσεις. Στις 28 Ιουνίου 2000³¹ η κυβέρνηση Πούτιν υιοθετεί το *'Foreign Policy Concept of the Russian Federation'* το οποίο αποτελεί την αφετηρία της εξωτερικής πολιτικής Πούτιν³². Οι γενικές αρχές, σύμφωνα με το προαναφερθέν δόγμα, περιλαμβάνουν την δημιουργία εξωτερικών συνθηκών για την σταθερή ανάπτυξη της Ρωσίας, την καλή γειτνίαση της χώρας με τα όμορα κράτη καθώς και την αποφυγή κρίσεων και συγκρούσεων στις περιοχές που σχετίζονται με την Ρ. Ο.³³

Ο Πούτιν στοχεύει στο να ενισχύσει το ρόλο της Μόσχας στη διεθνή σκηνή με οικονομική επιρροή παρά με στρατιωτική. Προτείνει αμοιβαίες συνεργασίες παρά ψυχροπολεμικές μεθόδους. Δεν επιδιώκει να επικρατήσει παγκοσμίως, αλλά να καταστήσει την Ρωσία ισότιμο εταίρο της διεθνούς σκηνής.

³¹*"The Foreign Policy Concept of the Russian Federation"*, 28 June 2000, Moscow, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

³²Nygren B., *"The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries"*, 2008, σελ.20

³³Nygren B., *"The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries"*, 2008, σελ.20

ΚΕΦ. ΙΙ: Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Το 1991, πριν την διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, ξεκίνησε μια διαδικασία μεταστροφής του ρωσικού οικονομικού συστήματος με μεταρρυθμιστικό πρόγραμμα το οποίο περιελάμβανε την ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων, την φιλελευθεροποίηση των τιμών, διατηρώντας όμως τον κρατικό έλεγχο των τιμών της ενέργειας. Μετά την νομισματική κρίση του 1998 και την υποτίμηση του ρουβλίου, η ανταγωνιστικότητα των ρωσικών προϊόντων βελτιώθηκε, η συνολική παραγωγικότητα αυξήθηκε και οι εξαγωγές επιταχύνθηκαν κατά 15% το 1999 και 39% το 2000.³⁴

Τα χρόνια 2001-2007 η κυβέρνηση Πούτιν ακολούθησε οικονομική πολιτική μεγέθυνσης με στόχο την εξάλειψη των ανισοροπιών και βασίστηκε κυρίως στα έσοδα από τις εξαγωγές ενεργειακών πόρων. Η Ρωσία μετασχηματίστηκε σε οικονομία φυσικών πόρων εξαρτώμενη άμεσα από το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

Σε συνδυασμό με τα ανωτέρω, κατά την διάρκεια του 1990 αναπτύχθηκαν στενές σχέσεις μεταξύ της ρωσικής εξουσίας (Κρεμλίνο) και κολοσσιαίων ενεργειακών εταιρειών –όπως Gazprom, Yukos, LUKoil-, δημιουργώντας έτσι μια επιχειρηματική ολιγαρχία που επηρέαζε την πολιτική σκηνή της Ρωσίας. Από το 2000 και έπειτα, ο Βλαντιμίρ Πούτιν, λίγες μέρες μόνο μετά την εκλογή του, έκανε σαφές πως τα πολιτικά δρώμενα της χώρας και το Κρεμλίνο δεν θα ανέχονταν εμπλοκή και παρέμβαση από οποιονδήποτε εκπρόσωπο της επιχειρηματικής ολιγαρχίας. Η κυβέρνηση Πούτιν δεν θα ανεχόταν να χρησιμοποιούνται οι κρατικές δομές για να εξυπηρετούνται συμφέροντα ανταγωνιστριών εταιρειών. Ο νεοεκλεγείς πρόεδρος Πούτιν, αποσκοπώντας στην ενίσχυση του ανταγωνισμού, προχώρησε σε

³⁴ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 95

μεταρρυθμίσεις στον ευρύτερο χώρο της ενέργειας, ούτως ώστε να απεγκλωβιστούν οι ρωσικές εταιρείες από την εσωστρέφεια και να μετασχηματιστούν σε εμπορικούς εταίρους που θα ενίσχυαν την οικονομική ανάπτυξη και θα προωθούσαν τα ρωσικά συμφέροντα.³⁵ Παράλληλα, προωθήθηκαν από το Κρεμλίνο αλλαγές και στις διοικήσεις των ανωτέρω ενεργειακών εταιρειών. Με άλλα λόγια, ο Πούτιν ενοποίησε τις εταιρικές ενεργειακές μονάδες υπό τον έλεγχο του κράτους. Διατηρώντας ελεύθερη οικονομία αγοράς, εξαλείφει τις πιθανότητες οι ανταγωνιστικές επιχειρήσεις να αντιταχθούν στην εξουσία. Συγκεκριμένα, το 2005 ο Πούτιν υπέγραψε διάταγμα σύμφωνα με το οποίο το 51% του μετοχικού κεφαλαίου της Gazprom επανέρχεται στην κατοχή του κράτους.³⁶

i. ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΑΠΟΘΗΚΕΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Ο ενεργειακός τομέας της Ρωσίας χαρακτηρίζεται από ανισότητες. Παρ' όλα αυτά, το 2002, η ενέργεια αποτέλεσε το 55% του εισοδήματος της Ρωσίας από εξαγωγές.³⁷

Όσων αφορά σε αποθέματα άνθρακα, η Ρωσία είναι πλούσια και θα μπορούσε να καλύψει ευρωπαϊκή ζήτηση. Ο ρωσικός άνθρακας που εντοπίζεται στα δυτικά της χώρας βρίσκεται σε βάθος, γεγονός που καθιστά την εξόρυξή του δύσκολη και δαπανηρή. Εν αντιθέσει, με τον άνθρακα που εντοπίζεται στα ανατολικά της χώρας, ο οποίος βρίσκεται πιο κοντά στην επιφάνεια αλλά είναι μακριά από την εξαγωγική αγορά και τα κύρια σημεία κατανάλωσής του. Ως εκ τούτου, η ρωσική βιομηχανία άνθρακα αντιμετωπίζει τεχνικές δυσκολίες. Οι υψηλές παγκοσμίως τιμές του άνθρακα θα μείνουν σταθερές ώσπου να εκπληρώσει η Ρωσία τις δυνατότητες εφοδιασμού της Ευρώπης με άνθρακα, οπότε και θα αυξηθεί η ανταγωνιστικότητα.³⁸

Στον πετρελαϊκό τομέα η Ρωσία είναι πετρέλαιο-εξαγωγική χώρα. Δεν κατέχει υψηλό ποσοστό αποθεμάτων παρά μόνο λιγότερο από το 5% των παγκοσμίων αποθεμάτων³⁹, ωστόσο, από το 1999-2000 έως και το 2004, λόγω των υψηλών τιμών του πετρελαίου οι πετρελαιοπηγές κατέστησαν επικερδείς, η παραγωγή

³⁵ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 55

³⁶ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 76

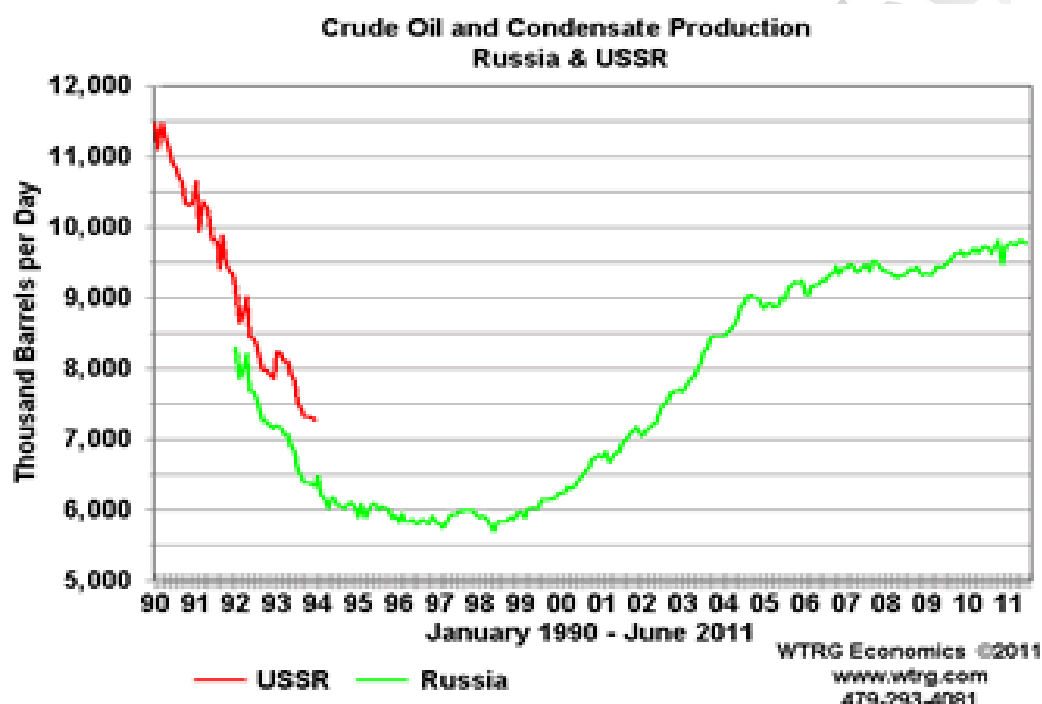
³⁷ Johnson D., Robinson P., «Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα», 2010, σελ. 256

³⁸ Johnson D., Robinson P., «Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα», 2010, σελ. 262

³⁹ Johnson D., Robinson P., «Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα», 2010, σελ. 257

ανέκαμψε και ξένες πετρελαϊκές εταιρείες ενδιαφέρθηκαν να επενδύσουν στη ρωσική βιομηχανία. Το αργό πετρέλαιο είναι από τα κυριότερα εξαγωγικά προϊόντα της χώρας. Ο όγκος και ο ρυθμός των εξαγωγών αργού πετρελαίου ως το 2004 είναι ανερχόμενος και έπειτα σταθεροποιείται (Βλ. Πίνακα 1), ενώ οι διεθνείς τιμές του πετρελαίου αυξάνονται.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1:

ΠΗΓΗ: WTRG Economics, <http://www.wtrg.com/prices.htm>

Στον τομέα του φυσικού αερίου η Ρωσία είναι ο πιο σημαντικός παραγωγός και εξαγωγέας φυσικού αερίου στον κόσμο καθώς κατέχει το 1/3 των παγκόσμιων αποθεμάτων. Το 2002, η Ε. Ε. εξαρτιόταν από τη Ρωσία για εισαγωγές φυσικού αερίου κατά 40%. Οι ρωσικές βιομηχανίες αερίου εκτός του ότι είναι σημαντικοί παίκτες για την παγκόσμια αγορά ενέργειας, βρίσκονται και υπό τον έλεγχο της ρωσικής κυβέρνησης, δηλαδή υπό τον έλεγχο του Βλαντιμίρ Πούτιν. Με κυριότερες τις ρωσικές LUKoil και Gazprom.

Η LUKoil ιδρύθηκε ως κρατική εταιρεία, γρήγορα όμως πέρασε σε διαδικασία ιδιωτικοποίησης και η παρουσία του Κρεμλίνου περιορίστηκε στην άσκηση έμμεσου ελέγχου. Τον Σεπτέμβριο του 2004, το ρωσικό κράτος συμφώνησε με την αμερικάνικη ενεργειακή εταιρεία ConocoPhillips να πουλήσει το κρατικό μετοχικό κεφάλαιο που κατείχε στην LUKoil, διατηρώντας όμως έμμεσο έλεγχο με την

παρουσία συγκεκριμένων προσώπων και αξιωματούχων στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρείας.⁴⁰ Οι προθέσεις του Πούτιν ήταν να διασφαλιστεί η προτεραιότητα των ρωσικών συμφερόντων, να αυξήσει την ανταγωνιστικότητα της εταιρείας και να αντλήσει οικονομικά οφέλη. Έτσι, στην επιχειρησιακή αρένα, η εταιρεία συμπλέει με τις προσαγές του Κρεμλίνου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιρροής του Κρεμλίνου στην LUKoil ήταν η κατασκευή του αγωγού Μπακού-Τιφλίδα-Τσεϊχάν. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, μετά από διαπραγματεύσεις, το 2002, ο Πούτιν ανακοίνωσε την αποχή του κράτους από την κατασκευή του αγωγού. Μετά την ανακοίνωση η διοίκηση της LUKoil επέλεξε τον ίδια τακτική αποχής, αποδεικνύοντας περίτρανα την επιρροή του Κρεμλίνου στις αποφάσεις της εταιρείας.⁴¹

Ακόμα πιο βαθιές σχέσεις μεταξύ του Κρεμλίνου και μιας εταιρείας εντοπίζονται στην περίπτωση της Gazprom, η οποία είναι άμεση συνέχεια του ρωσικού κρατικού μηχανισμού.

Το 1989, το σοβιετικό Υπουργείο Βιομηχανίας Αερίου ανασυγκροτήθηκε σε επιχείρηση αερίου με ονομασία "Gazprom". Από το 1993 και μετά, με προεδρικό διάταγμα η εταιρεία μετετράπη σε ανώνυμη εταιρεία, η οποία σταδιακά θα περνούσε σε φάση ιδιωτικοποίησης. Όπως προαναφέρθηκε, με την ανάληψη της προεδρίας από τον Πούτιν, ξεκίνησαν προσπάθειες για αναδιάρθρωση της εταιρείας με τρόπο τέτοιο ούτως ώστε το Κρεμλίνο να ασκεί αποτελεσματικότερο έλεγχο. Όταν ο Πούτιν ανέλαβε την προεδρία της Ρωσικής Ομοσπονδίας, βρήκε την εταιρεία σε κατάσταση διαφθοράς και κατάχρησης. Έτσι, προέβη στη λήψη ριζικών μέτρων ώστε να ανακτήσει τον πλήρη και άμεσο έλεγχο της εταιρείας. Μετά την παγίωση του Κρεμλίνου στην κεφαλή της εταιρείας, ο Πούτιν προώθησε πολιτικές εξωστρέφειας όπως κοινοπραξίες, μνημόνια συνεργασιών και στρατηγικές συμφωνίες μεταξύ της Gazprom και άλλων διεθνών εταιρειών. Τέλος, προχώρησε στην τοποθέτηση ατόμων της επιλογής του σε βασικές θέσεις στην εταιρεία, όπως για παράδειγμα τον μετέπειτα Πρωθυπουργό και Πρόεδρο της Ρ. Ο. Ντμίτρι Μεντβέντεφ, τον οποίο τοποθέτησε στην προεδρία του διοικητικού συμβουλίου της εταιρείας.

Όπως αποδεικνύεται από τα ανωτέρω, οι ρωσικές ενεργειακές εξαγωγές είναι κρατική υπόθεση. Μια υπόθεση πολύ επικερδής για το ρωσικό κράτος, αφού αποτελούν μεγάλο μέρος του ρωσικού κρατικού εισοδήματος. Κατέχοντας μια εξέχουσα θέση στον ενεργειακό ανταγωνισμό, η Ρωσία είναι από τους μεγαλύτερους

⁴⁰ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 65

⁴¹ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 71

εξαγωγείς ενέργειας προς την Ε. Ε. Η σχέση αυτή καθιστά την Ρωσία υπολογίσιμη οικονομική δύναμη.

Εν κατακλείδι, όσων αφορά στις ενεργειακές αποθήκες της, η Ρωσία στηρίζεται σε ακόμα ένα βιομηχανικό παράγοντα. Τους αγωγούς. Η κατασκευή αγωγών μεταφοράς πετρελαίου και φυσικού αερίου είναι το κλειδί στην ανάπτυξη ενεργειακών δεσμών της Ρωσίας με άλλους εταίρους.

ΧΑΡΤΗΣ 1:

ΠΗΓΗ: EnerGeoPolitics, <http://energeopolitics.com/about/the-competing-geopolitics-of-energy-in-the-early-21st-century/>

**ii. Η ΡΩΣΙΚΗ ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ
ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΩΝ ΔΕΣΜΩΝ**

Η διερεύνηση της εξάρτησης πολλών χωρών από τα ενεργειακά αποθέματα της Ρωσίας ξεκινά πρώτα από τις γείτονες χώρες. Η Ρωσία, ως ανερχόμενος παίκτης της διεθνούς σκακιέρας, επιθυμεί να ασκεί επιρροή στις όμορες της χώρες, καθώς αποτελούν το πέρασμα της ρωσικής ενέργειας προς τις ευρωπαϊκές χώρες.

Η Ουκρανία είχε ανέκαθεν σχέσεις εξάρτησης με την Ρωσία. Μέχρι και σήμερα μέσω της επικράτειάς της διέρχεται το 80% των αγωγών φυσικού αερίου που κατευθύνονται στην ευρωπαϊκή αγορά. Η Ουκρανία είναι μια χώρα με ελάχιστα αποθέματα αερίου και εξαρτάται από τη ρωσική ενέργεια και το ρωσικό δίκτυο αγωγών από την εποχή της προεδρίας του Yeltsin. Συγκεκριμένα εξαρτά το 66% της συνολικής ενεργειακής της κατανάλωσης από ρωσικές εισαγωγές, συνυπολογίζοντας μέσα σε αυτό το ποσοστό εισαγωγές φυσικού αερίου, πετρελαίου και καυσίμων για την ομαλή λειτουργία των ουκρανικών πυρηνικών εργοστασίων.⁴² Το πρόβλημα που έμελλε να αντιμετωπίσει ο Πούτιν με την ανάληψη της ρωσικής προεδρίας ήταν το ζήτημα κατασκευής αγωγών αερίου με κατεύθυνση την Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη, οι οποίοι θα διέσχιζαν την Ουκρανία. Το γεγονός αυτό κατεύναζε την ευάλωτη θέση της Ουκρανίας απέναντι στην Ρωσία. Ωστόσο, υπήρχαν και υπάρχουν αντιπαράθεσεις που μοιάζουν με ένα είδος ενεργειακού πολέμου.

Το καλοκαίρι του 2000, και μέχρι τον Νοέμβριο του ίδιου έτους, το ουκρανικό χρέος προς την Ρωσία για την παροχή αερίου έγινε αντικείμενο σύγκρουσης των δυο χωρών.⁴³ Μετά την υπογραφή διμερούς συμφωνητικού για την 8ετή παράταση εξόφλησης του ουκρανικού χρέους προς τη Ρωσία το 2000, η ουκρανική κυβέρνηση υποστήριζε πως το χρέος ανερχόταν στα \$1.3 δις. δολάρια, ενώ ο ρωσικός κολοσσός Gazprom επέμενε πως το χρέος είναι διπλάσιο. Η επίτευξη οικονομικού διακανονισμού ανάμεσα στις δυο χώρες έλαβε χώρα ένα χρόνο μετά και συνοδεύτηκε με πρόταση της ρωσικής κυβέρνησης τον Δεκέμβριο του 2001 για διαγραφή ορισμένου μέρους του ουκρανικού ενεργειακού χρέους με αντάλλαγμα τον μερικό έλεγχο του ουκρανικού δικτύου αγωγών.

⁴² Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 196

⁴³ Nygren B., "The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries", 2008, σελ. 59

Εν συνεχεία, το 2002, ο πρόεδρος Πούτιν διεμήνυσε πως θα παρέκαμπτε την Ουκρανία στην κατασκευή των αγωγών, παρά τα ανυπολόγιστα έξοδα, επιδεικνύοντας σκληρά με αυτόν τον τρόπο την υπεροχή της Ρωσίας ως πόλος εξουσίας και την αμετάβλητη εξάρτηση της Ουκρανίας από εκείνη. Το 2005, σημειώθηκε άλλη μια συγκρουσιακή κατάσταση που αφορούσε στην τιμή του φυσικού αερίου. Η Gazprom αυξάνει τις τιμές που θα πλήρωνε η Ουκρανία για την προμήθεια του ρωσικού αερίου. Η Ουκρανική εταιρεία Naftohaz Ukrayiny απείλησε πως θα διακόψει την παροχή αερίου των αγωγών της Gazprom προς την Ευρώπη, εάν δεν διευθετείτο πρώτα το θέμα της τιμής του αερίου. Η διένεξη επιλύθηκε και η ενεργειακή ροή αποκαταστάθηκε μόνο αφού η Gazprom είχε επιτύχει τον διπλασιασμό της τιμής. Το 2007, κατά τη διένεργεια των ουκρανικών εκλογών, η Ρωσία απειλεί την Ουκρανία με διακοπή τροφοδοσίας αερίου εάν δεν αποπληρωνόταν άμεσα το ουκρανικό χρέος προς τη Ρωσία. Η κίνηση αυτή εν μέσω εκλογών αποτελούσε πολιτική παρέμβαση και έμμεση υπενθύμιση της ουκρανικής εξάρτησης από τη Ρωσία. Εν τέλει, το 2009 η Ουκρανία αρνείται να αποπληρώσει το χρέος της προς τη Ρωσία, η οποία οδηγείται σε διακοπή της τροφοδοσίας αερίου. Η κρίση κράτησε 10 μέρες με αποτέλεσμα κάποιες χώρες της ΕΕ να μη μπορούν να καλύψουν τις ανάγκες τους για θέρμανση.⁴⁴

Οι σχέσεις Ουκρανίας-Ρωσίας όσων αφορά στον τομέα της ενέργειας δεν σταμάτησαν να εμπεριέχουν έντονες αντιπαραθέσεις καθ' όλη τη διάρκεια της προεδρίας του Πούτιν.⁴⁵ Όσο η Ουκρανία παραμένει στρατηγικός εταίρος της Ρωσίας, ο ρώσος Πρόεδρος επεδείκνυε την επιβολή της ρωσικής βούλησης σε κάθε ευκαιρία και η Gazprom εξασφάλιζε κέρδη σε κάθε περίπτωση κρίσης στις σχέσεις των δυο χωρών.

Παρόμοια στοιχεία παρατηρούνται και στην περίπτωση της Λευκορωσίας, η οποία αποτελεί και αυτή ενεργειακό πέρασμα προς την Δυτική Ευρώπη. Η Λευκορωσία είναι απολύτως εξαρτημένη ενεργειακά από την Ρωσία⁴⁶, γεγονός που εκμεταλλευόταν στο έπακρο η ρωσική κυβέρνηση. Από το 2003 και για πολύ καιρό η ρωσική Gazprom πιέζει την Λευκορωσία να της παραχωρήσει τη λευκορωσική εταιρεία φυσικού αερίου Beltransgaz προς ιδιωτικοποίηση. Επιπροσθέτως, η Ρωσία ανακοινώνει πως η Λευκορωσία αγοράζει αέριο σε χαμηλές τιμές και απειλεί πως

⁴⁴ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 123

⁴⁵ Tsygankov Andrei, 2005, "New Challenges for Putin's Foreign Policy", Foreign Policy Research Institute Vol. 50 Issue 1, σελ. 160

⁴⁶ Nygren B., "The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy towards the CIS countries", 2008, σελ. 76

αυτό θα διακοπεί από το 2004 κ μετά. Πράγματι, το 2004, η κυβέρνηση Πούτιν διακόπτει την παροχή αερίου προς την Λευκορωσία. Ο Πρόεδρος της Λευκορωσίας Α. Λουκασένκο χαρακτηρίζει την κίνηση αυτή ‘πράξη τρομοκρατίας’. Για ακόμη μια φορά η Ρωσία επιβάλλεται καθώς η επίλυση του ζητήματος ήρθε αφού η λευκορωσική κυβέρνηση υπέκυψε στις ρωσικές απαιτήσεις.

Εν συνεχεία, η Ρωσία στρέφεται στην Μολδαβία, η οποία με τη σειρά της ως φτωχό και απόλυτα εξαρτημένο από τη Ρωσία κράτος υποκύπτει και υπαναχωρεί στις ρωσικές απαιτήσεις και προσταγές. Η Μολδαβία, βαθιά χρεωμένη χώρα, κάθε χειμώνα αντιμετώπιζε την απόφαση του Πούτιν για διακοπή παροχής αερίου λόγω ανεξόφλητων χρεών.⁴⁷ Το 2003, η Gazprom εκφράζει την επιθυμία να αποκτήσει ορισμένες μολδοβικές εταιρείες ως μερική εξόφληση του χρέους και το 2006, η Ρωσία διακόπτει την προμήθεια αερίου με την απαίτηση να αποκτήσει μέρος του ελέγχου της εταιρείας Moldovagaz.

Τέλος, αντιμέτωπες με την ρωσική επιμονή βρέθηκαν και οι Βαλτικές Χώρες, οι οποίες παρομοίως με τις προαναφερθείσες χώρες εξαρτώνται σε πολύ μεγάλο ποσοστό από το ρωσικό φυσικό αέριο.

Συμπεραίνεται λοιπόν, πως η Ρωσία από το 2000 και έπειτα με πρόεδρο τον Πούτιν, ασκεί πολιτικές πίεσης ούτως ώστε να επιτύχει τους στόχους της για εξάπλωση της ενεργειακής της στρατηγικής προς την Ευρώπη. Παρατηρείται πως οι αγωγοί φυσικού αερίου και πετρελαίου έχουν γίνει ισχυρό μέσο άσκησης εξωτερικής πολιτικής, πιο ισχυρό και από στρατιωτικές εναλλακτικές.⁴⁸ Επιπλέον παρατηρείται πως η Ρωσία χρησιμοποιεί ένα μοτίβο εκβιασμού για συμμόρφωση προς τις γείτονες χώρες και είναι σαφές πως οι σχέσεις μεταξύ της Ρωσίας και των χωρών αυτών είναι δύσκολες. Ο Πρόεδρος Πούτιν προσπάθησε να δημιουργήσει ένα ενεργειακό μπλοκ με ηγέτιδα τη Μόσχα, του οποίου στόχος ήταν η αποδυνάμωση των εξωτερικών εταιριών. Η κυβέρνηση Πούτιν και η ελεγχόμενη από το κράτος Gazprom δεν διστάζουν να χρησιμοποιήσουν σκληρά μέσα και τακτικές, όπως παραδείγματος χάριν η διακοπή φυσικού αερίου σε περιόδους χειμώνα, αποσκοπώντας στην απόλυτη επιτυχία της σχεδιασμένης ενεργειακής πολιτικής.⁴⁹

⁴⁷ Nygren B., *“The Rebuilding of Greater Russia: Putin’s Foreign Policy towards the CIS countries”*, 2008, σελ. 96

⁴⁸ Liuhto K., *“Energy in Russia’s foreign policy”*, 2010, σελ. 6

⁴⁹ Makarychev A., *“Russia’s energy policy: between security and transparency”*, 2006, σελ. 2

Major Recipients of Russian Natural Gas Exports, 2005

Rank	Country	Imports (billion cubic feet per year)	Percent of Domestic Consumption
1	Slovakia	226	108%
2	Finland	148	105%
3	Greece	85	96%
4	Bulgaria	101	89%
5	Czech Republic	252	84%
6	Austria	246	70%
7	Turkey	630	65%
8	Hungary	294	62%
9	Former Yugoslavia	134	57%
10	Poland	226	47%
11	Germany	1,291	43%
12	Italy	824	30%
13	France	406	26%
14	Romania	140	23%
15	Switzerland	13	12%

Sales to Baltic and CIS States, 2005*

Belarus	710	100%
Baltic States	205	100%
Georgia	46	100%
Ukraine	2,113	79%
Azerbaijan	120	36%

* Includes some re-exports of Central Asian gas.

Source: U.S. Department of Energy, Energy Information Administration, "Russia," *Country Analysis Brief*, April 2007, p. 10, Table 4, at www.eia.doe.gov/emeu/cabs/Russia/pdf.pdf (August 20, 2007).

ΠΙΝΑΚΑΣ 2:

ΠΗΓΗ: http://www.hermes-press.com/EU_russia.htm

ΚΕΦ. ΙΙΙ: ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗ ΕΝΩΣΗ

i. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Στον τομέα της ενέργειας η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι απολύτως εξαρτώμενη από άλλους ενεργειακούς εταίρους όμως παράλληλα βρίσκεται και σε ευνοϊκή θέση καθώς περιβάλλεται από χώρες που εξάγουν ενεργειακά αποθέματα. Βασικότερη αυτών είναι η Ρωσία. Η ΕΕ και η Ρωσία έχουν αμοιβαία ενεργειακά συμφέροντα καθώς η ΕΕ είναι αποδέκτης περισσότερων από τις μισές ρωσικές εξαγωγές πετρελαίου και φυσικού αερίου. Αυτό σημαίνει πως βασίζεται στη Ρωσία κατά μέγιστο ποσοστό για την κάλυψη των αναγκών της. Η ενεργειακή πολιτική κάθε κράτους μέλους της ΕΕ αποτελεί αρμοδιότητα και ευθύνη των κρατών μόνο, και γι' αυτό το λόγο ορισμένα από τα κράτη μέλη της ΕΕ μάλιστα εξαρτώνται εξ' ολοκλήρου από την Ρωσία για την κάλυψη των ενεργειακών τους αναγκών.

Οι μεγαλύτεροι καταναλωτές ενέργειας βρίσκονται στην Δυτική Ευρώπη. Τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης, όπως παραδείγματος χάριν η Πολωνία και η Γερμανία, είναι οι σημαντικότεροι αγοραστές φυσικού αερίου και πετρελαίου, και για τον λόγο αυτό πρωταρχικός στόχος της ρωσικής Gazprom, η οποία μονοπωλεί εξαγωγικά το φυσικό αέριο, αλλά και άλλων ρωσικών πετρελαϊκών εταιριών, είναι η μεγιστοποίηση και η διατήρηση του ενεργειακού εμπορίου με τα ανωτέρω κράτη. Αξίζει να αναφερθεί, πως στατιστικά, μόνο η Γερμανία, η Γαλλία και η Ιταλία αγοράζουν περίπου το μισό εξαγωγίμο φυσικό αέριο που παράγει η Gazprom.⁵⁰ Συγκεκριμένα, η πλέον εξαρτώμενη χώρα είναι η Γερμανία. Μετά την ενοποίηση της Ανατολικής και Δυτικής Γερμανίας το 1990, η Γερμανία αναγκάζεται να αντιμετωπίσει τις επιπτώσεις της αποκατάστασης της πλήρους κυριαρχίας και να χτίσει την ταυτότητά της στην νέα ευρωπαϊκή τάξη. Ειδικότερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου η Γερμανία θα

⁵⁰ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ.122

αποτελέσει βασικό συνομιλητή μεταξύ Ρωσίας και Δύσης καθώς είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος εισαγωγέας φυσικού αερίου.

Στον τομέα φυσικού αερίου οι χώρες της Δυτικής Ευρώπης απορροφούν μεγάλες ποσότητες αερίου σε πολύ υψηλές τιμές. Η Ρωσία ως διανομέας σε επί μέρους εθνικές αγορές επιβάλλει διαφορετικές τιμές σε κάθε χώρα. Ως εκ τούτου, το 2005 η Gazprom λάμβανε από τη Γερμανία 200 δολάρια για χίλια κυβικά μέτρα φυσικού αερίου, ενώ την ίδια χρονιά η Πολωνία πλήρωνε 120 δολάρια για την ίδια ποσότητα αερίου.⁵¹ Το 2006, κατά μέσο όρο στη Δυτική Ευρώπη το φυσικό αέριο κόστιζε 250 δολάρια, ενώ στη Μολδαβία 160 δολάρια, στη Σλοβακία 180 δολάρια και στις Βαλτικές Χώρες 120-125 δολάρια ανά χίλια κυβικά μέτρα. Το 2007, τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης έφτασαν να πληρώνουν 300 δολάρια τα χίλια κυβικά μέτρα. Η σχέση αλληλεξάρτησης ολοένα και αυξάνεται με επιστέγασμα την απόφαση της Γερμανίας και της Ιταλίας να προχωρήσουν σε στρατηγική συνεργασία μεταξύ των εταιριών Gazprom και της γερμανικής Wintershall και της ιταλικής ENI και να αυξήσουν τις εισαγωγές φυσικού αερίου. Από ευρωπαϊκά κράτη μέλη η Αυστρία εισάγει το 63% του συνολικού εφοδιασμού σε φυσικό αέριο, η Ιταλία 29%, η Γαλλία 25% και η Φιλανδία 100%.

Ομοίως με τον τομέα φυσικού αερίου, έτσι και στον πετρελαϊκό τομέα, η στρατηγική της Ρωσίας δεν διαφέρει. Κύριος στόχος της είναι η διατήρηση μεγάλου μεριδίου από την δυτικοευρωπαϊκή αγορά. Οι ιδιωτικές ρωσικές πετρελαϊκές εταιρίες στοχεύουν στην αναζήτηση εσόδων από την Ευρώπη κατά 15-16 εκ. τόνους ετησίως.

Παρακάτω ο Πίνακας 3 απεικονίζει με αριθμούς το συνολικό ποσοστό εισαγωγών φυσικού αερίου κάθε ευρωπαϊκού κράτους από τη Ρωσία για το έτος 2005. Τα μεγάλα ποσοστά καταδεικνύουν περίτρανα την ευρωπαϊκή εξάρτηση από τα ρωσικά ενεργειακά αποθέματα.

Εν συνεχεία, στον Πίνακα 4 καταγράφεται η προέλευση των εισαγωγών φυσικού αερίου, πετρελαίου και άνθρακα που πραγματοποίησε η ΕΕ από το 2002 έως το 2010. Πρώτη θέση προμηθευτή κατέχει η Ρωσία.

⁵¹ Συλλογή, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», 2010, σελ. 118

ΠΙΝΑΚΑΣ 3:**EU Member States Gas Imports from Russia 2005**

Member State	Percentage of Total Gas Imports that come from Russia
Austria	70
Belgium	8
Bulgaria	100
Czech Republic	76
Estonia	100
Finland	100
France	23
Germany	57
Greece	84
Hungary	81
Italy	36
Latvia	100
Lithuania	100
Poland	68
Romania	100
Slovakia	100
Slovenia	60
Other EU Member States (Cyprus, Denmark, Ireland, Luxembourg, Malta, Netherlands, Portugal, Spain, Sweden, UK)	0
EU 27 overall average	42

ΠΗΓΗ: HOUSE OF LORDS,

<http://www.publications.parliament.uk/pa/ld200708/ldselect/ldcom/98/9808.htm>

ΠΙΝΑΚΑΣ 4:

Hard coal									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Russia	13.1	13.5	18.7	24.1	25.4	25.1	26.3	30.2	27.1
Colombia	12.6	12.5	12.1	12.1	12.0	13.0	12.5	17.6	20.2
United States	8.2	7.0	7.5	7.8	8.0	9.3	14.3	13.7	16.9
Australia	16.9	17.0	15.3	13.5	12.4	13.5	12.0	7.6	10.8
South Africa	31.4	31.5	26.6	25.7	24.3	20.8	17.1	16.0	10.0
Indonesia	6.7	7.1	7.0	7.4	9.7	7.9	7.4	7.1	5.8
Canada	3.2	2.9	2.5	3.3	2.8	3.1	2.7	1.4	2.1
Ukraine	2.0	1.3	2.0	2.1	1.6	1.7	2.2	1.6	1.8
Norway	1.0	1.2	0.6	0.6	0.3	0.6	0.6	0.8	0.8
Others	5.0	6.0	7.8	3.5	3.7	5.0	4.8	3.9	4.5
Crude oil									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Russia	29.2	31.1	32.2	32.5	33.4	33.2	31.4	33.1	34.5
Norway	19.4	19.2	18.8	16.9	15.5	15.1	15.1	15.2	13.8
Libya	7.5	8.4	8.8	8.8	9.2	9.8	9.9	9.0	10.2
Saudi Arabia	10.1	11.3	11.3	10.6	9.1	7.2	6.9	5.7	5.9
Iran	4.9	6.4	6.3	6.1	6.2	6.2	5.4	4.7	5.7
Kazakhstan	2.4	2.7	3.4	4.5	4.6	4.6	4.8	5.4	5.5
Nigeria	3.5	4.3	2.6	3.2	3.6	2.7	4.0	4.5	4.2
Azerbaijan	1.0	1.0	0.9	1.3	2.2	3.0	3.2	4.0	4.2
Iraq	3.0	1.6	2.2	2.1	2.9	3.4	3.3	3.8	3.3
Others	18.8	14.2	13.4	14.0	13.2	14.7	16.1	14.6	12.8
Natural gas									
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Russia	45.0	45.1	43.8	40.6	39.3	38.4	37.6	34.3	31.8
Norway	26.2	25.5	24.9	24.4	25.5	28.2	28.9	30.7	28.2
Algeria	21.2	20.0	18.2	18.0	16.4	15.4	14.7	14.2	14.4
Qatar	0.9	0.7	1.4	1.6	1.8	2.2	2.2	4.6	8.6
Nigeria	2.2	3.1	3.7	3.5	4.3	4.7	4.0	2.4	3.6
Libya	0.3	0.3	0.4	1.7	2.5	3.0	2.9	2.9	2.8
Trinidad and Tobago	0.2	0.0	0.0	0.2	1.3	0.8	1.6	2.2	1.5
Egypt	0.0	0.0	0.0	1.6	2.5	1.8	1.7	2.1	1.3
Turkey	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2	0.2
Others	4.1	5.3	7.5	8.4	6.4	5.5	6.2	6.5	7.7

Source: Eurostat (online data codes: nrg_122a, nrg_123a and nrg_124a)

ΠΗΓΗ: EUROSTAT,

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php?title=File:Main_origin_of_primary_energy_imports,_EU-27,_2002-2010_%28%25_of_extra_EU-27_imports%29.png&filetimestamp=20121012131852

ΚΕΦ. IV: ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ-ΡΩΣΙΑΣ

i. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Η πρόκληση για την σύγχρονη Ρωσία, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, είναι να καταφέρει να οικοδομήσει μια ευημερούσα κοινωνία, η οποία θα της επιτρέψει να διεκδικήσει νέα θέση στο παγκόσμιο σύστημα. Από το 2000 και μετά η οικονομία της αναπτύσσεται σταθερά και η χώρα γίνεται ολοένα και πιο ισχυρή και καθίσταται πλέον αναγκαία η αποσαφήνιση της κατεύθυνσης και της φύσης της νεοσύστατης Ρωσικής Ομοσπονδίας. Έτσι, τον Ιούνιο του 2000 υιοθετείται από τον Πρόεδρο Πούτιν το Δόγμα της Ρωσικής Εξωτερικής Πολιτικής.⁵² Σύμφωνα με το κείμενο, Η Ρωσική Ομοσπονδία ορίζεται ως μια μεγάλη δύναμη που θα έχει ενεργή και πολυδιάστατη διεθνή στρατηγική. Ξεκινά τότε η εντατικοποίηση της δραστηριοποίησης της Ρωσίας σε διεθνές επίπεδο ώστε να αναβιώσει η παραδοσιακή πολιτική και να εκπληρωθεί ο στρατηγικός στόχος της Ρωσίας, ο οποίος ήταν να βελτιωθεί ο ρόλος της στη διεθνή τάξη χρησιμοποιώντας τους πόρους και τη γεωπολιτική της θέση παρ' όλο που οι συνθήκες δεν ήταν ακόμα αρκούντως ευνοϊκές.

Εν συνεχεία, στις 13 Νοεμβρίου 2009, εγκρίθηκε η «Ενεργειακή Στρατηγική της Ρωσίας για την περίοδο έως το 2030», η οποία ανοίγει νέες προοπτικές στην ανάπτυξη της ρωσικής ενεργειακής πολιτικής.⁵³ Όπως αναφέρεται, το έγγραφο αυτό δεν αποτελεί σχέδιο δράσης παρά μόνο ένα πλάνο. Υπογραμμίζει τους στόχους, τους αντικειμενικούς σκοπούς, τις προτεραιότητες και τις κατευθυντήριες γραμμές για την μέγιστη αξιοποίηση των ενεργειακών πόρων της χώρας.

⁵² <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>

⁵³ http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_%28Eng%29.pdf

Σύμφωνα με το κείμενο, ως το 2030 η Ρωσία θα εξαγάγει 330 εκατ. τόνους πετρελαίου και σχεδόν 370 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου το χρόνο. Η εξόρυξη αυτών των βασικών ενεργειακών πόρων στη χώρα θα ξεπεράσει μέχρι τότε τους 500 εκατ. τόνους και τα 900 δις κυβικά μέτρα αντίστοιχα. Η ρωσική κυβέρνηση εγκρίνει την στρατηγική ανάπτυξη του ενεργειακού κλάδου ως το 2020, αλλά η παγκόσμια κρίση έχει επιβάλει τις δικές της αλλαγές με αποτέλεσμα να εμφανιστεί η ανάγκη της επεξεργασίας νέου σχεδίου. Η νέα στρατηγική, αν εγκριθεί από τους Υπουργούς, θα αποτελείται από 3 στάδια. Για την αντιμετώπιση των συνεπειών της κρίσης στο συγκρότημα καυσίμων και ενέργειας προβλέπονται 5 χρόνια ως το 2015. Κατά τα επόμενα 5 χρόνια το συγκρότημα καυσίμων και ενέργειας θα μάχεται για την εξασφάλιση της συνολικής αναβάθμισης της ενεργο-αποδοτικότητας. Μεγάλο ρόλο στην εκπλήρωση αυτού του καθήκοντος θα πρέπει να παίξει, κατά τη γνώμη των επεξεργαστών του σχεδίου, η πλατιά εφαρμογή διαφόρων καινοτομικών τεχνολογιών. Ως το 2030, ο κλάδος αυτός θα πρέπει να μάθει να χρησιμοποιεί αποδοτικά το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο.

Στην όποια εφαρμογή ρωσικής ενεργειακής στρατηγικής, κύριος πρωταγωνιστής είναι η Gazprom, η οποία επικεντρώνει τη δραστηριότητά της στη δυτικό-ευρωπαϊκή αγορά, ούτως ώστε να εδραιώσει την παρουσία της. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι της ρωσικής στρατηγικής η Gazprom προχωρά σε σημαντικές συμφωνίες με εγχώριες επιχειρήσεις φυσικού αερίου στην Ευρώπη.⁵⁴ Οι συμφωνίες με ευρωπαϊκές εταιρίες έχουν ως αποτέλεσμα την επέκταση της πελατειακής βάσης, την δημιουργία δικτύου αγωγών και αποθηκευτικών εγκαταστάσεων καθώς και άμεση πρόσβαση στην ευρωπαϊκή αγορά.

Παρ' όλο που η ΕΕ προσπαθεί να επιβάλει απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς, η Gazprom υπογράφει συμβόλαια μακροπρόθεσμα τα οποία δεσμεύουν μεγάλες ποσότητες φυσικού αερίου, και με μεγάλες πιέσεις στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή καταφέρνει τη διατηρήσει αυτών των συμβολαίων εξασφαλίζοντας μακροπρόθεσμα υψηλά κέρδη. Παράλληλα, με την απελευθέρωση της ευρωπαϊκής αγοράς φυσικού αερίου η Gazprom αξιοποιεί άλλη μια φορά τις ευκαιρίες που παρουσιάζονται. Με την ιδιωτικοποίηση των κρατικών εταιριών παραγωγής δίνεται η ευκαιρία στον ρωσικό κολοσσό να αποκτήσει μερίδια σε αυτές και να διεισδύσει στην αγορά. Επιπλέον, οι ευέλικτες αγορές της προσφέρουν μεγάλα περιθώρια κέρδους.

⁵⁴ Pinder J., Shishkov Y., 2002, *"The EU and RUSSIA: The Promise of Partnership"*, σελ.99

Η αυξανόμενη εξάρτηση της ΕΕ από τη ρωσική ενέργεια καθιστά σχεδόν μηδενικές τις αντιδράσεις των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων, γεγονός που μαρτυρά την ανάγκη των ευρωπαϊκών κρατών να μη διαταράξουν τις σχέσεις τους με την ρωσική αρκούδα. Η χειραγώγηση των ενεργειακών προμηθειών και τιμών είναι το σημαντικότερο πολιτικό όπλο του ενεργειακού εξαγωγικού εμπορίου της Ρωσίας. Η Ρωσία δεν είναι διατεθειμένη να εξαρτάται από τρίτες χώρες για την διέλευση ενέργειας. Προκειμένου να μειώσει τις πιθανότητες αντίδρασης και σύγκρουσης με τις τρίτες χώρες αναφορικά με την ενεργειακή στρατηγική της, η Ρωσία αντικαθιστά τις υποδομές που βρίσκονται σε έδαφος τρίτων χωρών με δικά της εξαγωγικά έργα.

Ένας ακόμη σημαντικός πυλώνας της ενεργειακής στρατηγικής της Ρωσίας είναι η προσπάθεια εξάλειψης εναλλακτικών πηγών ενέργειας που θα μπορούσαν να τροφοδοτήσουν την Ευρώπη, με σκοπό να μην χάσει τα έσοδα που της προσφέρει η ΕΕ και για να μπορεί να χρησιμοποιεί την ενέργεια ως πολιτικό όπλο. Για να μην μειωθεί ο ρόλος της στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά, εμπλέκεται στην παραγωγή φυσικού αερίου στις περιοχές της Κεντρικής Ασίας και της Βορείου Αφρικής. Συγκεκριμένα, στην περιοχή της Κεντρικής Ασίας, το 2002 και το 2003, η Gazprom αγόρασε περισσότερα από 6 δις κυβικά μέτρα φυσικού αερίου από το Καζακστάν. Το 2004 αγοράζει 4.5 δις κυβικά μέτρα, και το 2006 αγοράζει 20 δις κυβικά μέτρα από το Τουρκμενιστάν. Τέλος, το 2007, η Ρωσία υπογράφει προκαταρκτική συμφωνία με το Τουρκμενιστάν και το Καζακστάν για την κατασκευή νέου αγωγού γύρω από την Κασπία.⁵⁵ Όσον αφορά στην περιοχή της Βορείου Αφρικής, το κυβερνητικό εργαλείο Gazprom ακολουθεί τη ίδια τακτική ώστε η Ευρώπη να μην έχει προσβάσιμες εναλλακτικές πηγές ενέργειας.

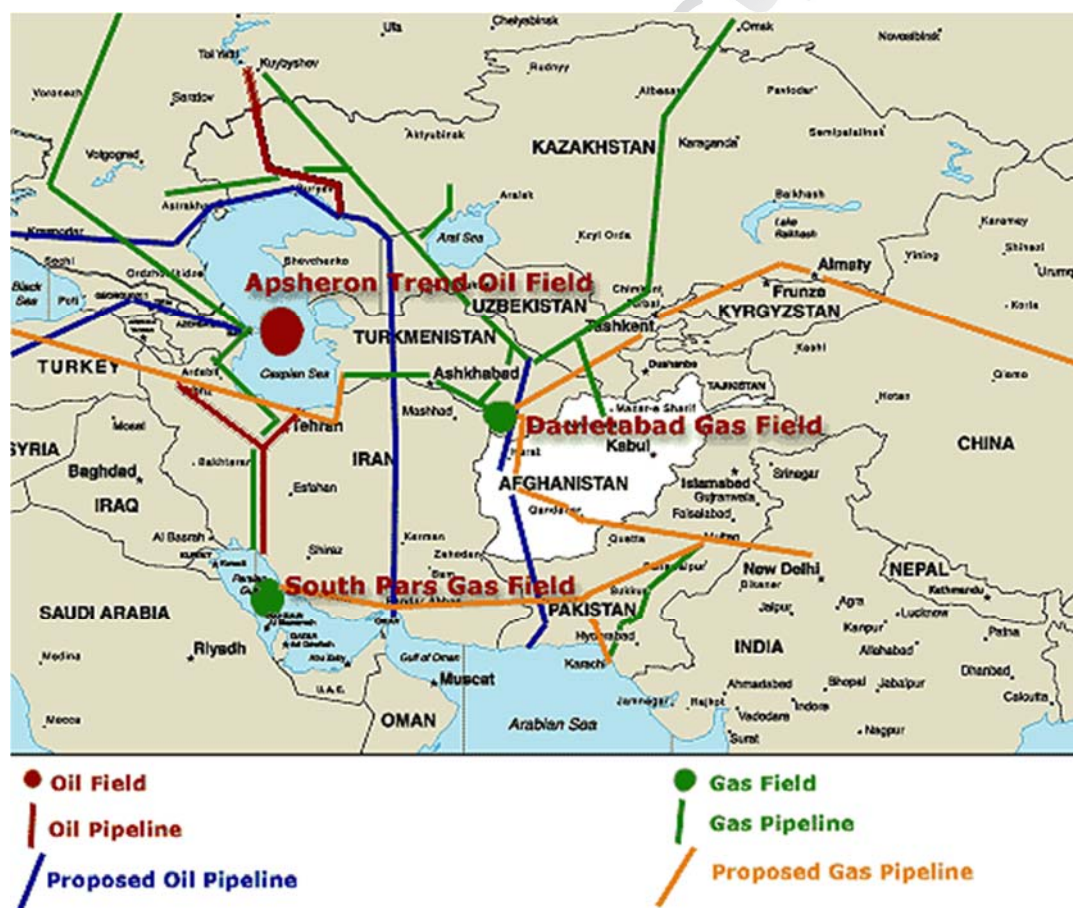
Με τις ανωτέρω συμφωνίες, η Gazprom, πάντα ελεγχόμενη από την κυβέρνηση Πούτιν, μεγιστοποιεί την εξαγωγική της δύναμη και ιδιοποιείται μεγάλο μέρος παραγωγής φυσικού αερίου των προαναφερθέντων δημοκρατιών. Καθίσταται μοναδικός διαχειριστής του αερίου που κατευθύνεται από την Κεντρική Ασία στην Ευρώπη και απωθεί τις ξένες επιχειρήσεις από το να επενδύσουν στην εκμετάλλευση κοιτασμάτων. Η διπλωματία της Gazprom έγκειται στην άσκηση πίεσης στις χώρες της Κεντρικής Ασίας. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε η Ρωσία αρνείται να υπογράψει τη Συνθήκη Χάρτη Ενέργειας (ECT). Αποφεύγει την υποχρέωση να επιτρέψει την ελεύθερη διέλευση ενέργειας.

⁵⁵ Συλλογή, 2010, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», σελ.137

Την ίδια επιθετική τακτική ακολουθεί και στον πετρελαϊκό τομέα. Στόχος είναι ο έλεγχος του πετρελαίου που παράγεται καθώς και οι οδοί μέσω των οποίων φτάνει στην ευρωπαϊκή αγορά. Η Ρωσία διατηρεί κυρίαρχο μερίδιο στην ευρωπαϊκή ενεργειακή αγορά με στρατηγικές οι οποίες την καθιστούν απαραίτητη στις πετρελαιοπαραγωγές περιοχές. Ειδικότερα, ρωσικές πετρελαϊκές επιχειρήσεις, όπως η LUKoil, αγοράζουν μεγάλες ποσότητες ποιοτικά ανώτερου πετρελαίου από την Κεντρική Ασία το οποίο αναμειγνύουν με ρωσικό πετρέλαιο και αργότερα το διοχετεύουν στην ευρωπαϊκή αγορά σε υψηλές τιμές. Στον Χάρτη 2 απεικονίζονται οι αγωγοί πετρελαίου της Κεντρικής Ασίας.

ΧΑΡΤΗΣ 2:

Oil Pipelines Central Asia

ΠΗΓΗ: <http://worldpress.org/specials/pp/pipelines.htm>

Συμπεραίνεται, λοιπόν, πως η Ρωσία με την ενεργειακή στρατηγική της αποβλέπει στην διατήρηση και την αύξηση των εξαγωγών της, εξασφαλίζοντας

υψηλά κέρδη μέσω μονοπωλιακού καθεστώτος. Η στρατηγική πλήρους ελέγχου του εξαγωγικού εμπορίου προς την Ευρώπη αποτελεί κλειδί στις ρωσικές βλέψεις για κυριαρχία στην ευρωπαϊκή αγορά. Η Ρωσία με αυτόν τον τρόπο διατηρείται ο κύριος ενεργειακός προμηθευτής της Ευρώπης και έτσι η ενέργεια είναι το κυριότερο όπλο που ενδυναμώνει τη θέση της Ρωσίας ως μεγάλη δύναμη του διεθνούς συστήματος.

ii. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

Στα πιο πρόσφατα χρόνια την προστασία της ενεργειακής υποδομής είχε αναλάβει το NATO και η ασφάλεια των ενεργειακών προμηθειών αποτελούσε μείζον ζήτημα για την ατζέντα της Ευρωπαϊκής Ένωσης.⁵⁶

Από την Ευρωπαϊκή Ένωση απουσιάζει μια κοινή ενεργειακή στρατηγική. Τα κράτη μέλη εφαρμόζουν κατά συνθήκη τις εθνικές πολιτικές τους. Αυτό δε σημαίνει πως δεν συνεργάζονται στον τομέα της ενέργειας καθώς υπάγονται στους κανονισμούς ανταγωνισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Λόγω της βαθιάς εξάρτησης από τη Ρωσία, ωστόσο, η ΕΕ οφείλει να έχει μια κοινή ενεργειακή στρατηγική εφόσον προωθή την ελεύθερη και ανταγωνιστική ενεργειακή αγορά.

Έτσι, η Επιτροπή εξετάζει τα κύρια θέματα που συνδέονται με τη συνεχιζόμενη αύξηση της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρώπης, δηλαδή τις προκλήσεις που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή και την εσωτερική αγορά της ενέργειας, τις δράσεις σχετικά με την προσφορά και τη ζήτηση ενεργειακών πόρων, τη θέση των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και της πυρηνικής ενέργειας, και καταλήγει στην δημοσίευση της πράξης της Πράσινης Βίβλου τον Νοέμβριο του 2000.⁵⁷

Σύμφωνα με το κείμενο της Πράξης: «*Η εξωτερική ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) εξακολουθεί να αυξάνεται συνεχώς. Η ΕΕ καλύπτει τις ενεργειακές της ανάγκες σε ποσοστό 50% από τα εισαγόμενα προϊόντα και αν δεν καταβληθούν σχετικές προσπάθειες μέχρι το 2020 ή το 2030 το ποσοστό αυτό θα αυξηθεί σε 70%. Η εν λόγω εξωτερική ενεργειακή εξάρτηση ενέχει οικονομικούς, κοινωνικούς, οικολογικούς και φυσικούς κινδύνους για την ΕΕ*».

Αντιμετωπίζοντας τα ανωτέρω προβλήματα, η λύση που προτείνεται στην Πράσινη Βίβλο είναι η ανάπτυξη μιας στρατηγικής για την ασφάλεια του ενεργειακού εφοδιασμού. Κρίνεται λοιπόν ως κύριος στόχος της ενεργειακής στρατηγικής, η εξασφάλιση, για την ευημερία των πολιτών και την εύρυθμη λειτουργία της

⁵⁶ Schmidt-Felzmann Anke, 2008, "Editorial: The European Union's External Energy Policy", Journal of Contemporary European Research, Vol. 4 No. 2, σελ.1

⁵⁷ http://Europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/I27037_el.htm

οικονομίας, της απτής και συνεχούς διαθεσιμότητας ενεργειακών προϊόντων στην αγορά σε τιμή προσπελάσιμη για όλους τους καταναλωτές, με παράλληλο σεβασμό των περιβαλλοντικών ανησυχιών και στο πλαίσιο των προοπτικών της βιώσιμης ανάπτυξης.

Σκιαγραφείται η μακροπρόθεσμη ενεργειακή στρατηγική της ΕΕ, σύμφωνα με την οποία:

«Η ΕΕ θα προβεί σε εξισορρόπηση της πολιτικής της προσφοράς με τη λήψη σαφών μέτρων προς στήριξη της ζήτησης, θα προβεί στην ανάλυση της μεσοπρόθεσμης συμβολής των πηγών πυρηνικής ενέργειας και θα προβλέψει τη δημιουργία του ενισχυμένου πλέγματος διατάξεων για τα στρατηγικά αποθέματα και τις νέες βασικές αρτηρίες εισαγωγών για τους υδρογονάνθρακες, χαρακτηριστικό στοιχείο των οποίων είναι ο αυξανόμενος ρυθμός των εισαγωγών».⁵⁸

Στο έγγραφο της Πράσινη Βίβλου προσδιορίζονται 6 προτεραιότητες:

α) να ολοκληρωθεί η εσωτερική αγορά ενέργειας. Συγκεκριμένα εξετάζονται θέματα όπως, να δημιουργηθεί ένας ευρωπαϊκός κώδικας για το ενεργειακό διασυνδεδεμένο δίκτυο, ένα ευρωπαϊκό σχέδιο προτεραιότητας για τις γραμμές διασύνδεσης, μια ευρωπαϊκή ρυθμιστική αρχή ενέργειας,

β) να κατοχυρωθεί η αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών με την ασφάλεια του εφοδιασμού της εσωτερικής αγοράς ενέργειας. Μεταξύ των προτεινόμενων δυνατών μέτρων είναι η συγκρότηση ενός Ευρωπαϊκού Παρατηρητηρίου Προσφοράς Ενέργειας και η αναθεώρηση της ισχύουσας κοινοτικής νομοθεσίας σχετικά με τα αποθέματα πετρελαίου και αερίου, ώστε να διασφαλιστεί η επιτυχής αντιμετώπιση ενδεχόμενων αιφνίδιων διακοπών του εφοδιασμού,

γ) να υπάρχει κοινοτικός μηχανισμός που θα καταστήσει δυνατές τις άμεσες και συντονισμένες αντιδράσεις σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης που άπτονται του εξωτερικού ενεργειακού εφοδιασμού,

δ) να χαραχθεί κοινή εξωτερική ενεργειακή πολιτική. Προκειμένου να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της αυξανόμενης ζήτησης, των υψηλών και ασταθών ενεργειακών τιμών, της αυξανόμενης εξάρτησης από τις εισαγωγές και της αλλαγής του κλίματος. Για το σκοπό αυτό, η Επιτροπή προτείνει να διενεργείται: καθορισμός προτεραιοτήτων ως προς τις υποδομές, για την ασφάλεια του εφοδιασμού της ΕΕ (συμπεριλαμβανομένων των πετρελαιογαγωγών και των τερματικών σταθμών υγροποιημένου φυσικού αερίου – LNG) και έγκριση συγκεκριμένων μέτρων για την υλοποίηση των προτεραιοτήτων· κατάρτιση «χάρτη πορείας» για τη δημιουργία μιας

⁵⁸ http://Europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/I27037_el.htm

πανευρωπαϊκής Ενεργειακής Κοινότητας με κοινό ρυθμιστικό χώρο· υιοθέτηση μιας ανανεωμένης προσέγγισης όσον αφορά τους εταίρους της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένης της Ρωσίας, του σημαντικότερου ενεργειακού προμηθευτή της ΕΕ,

ε) να ληφθούν μέτρα για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της θέρμανσης του πλανήτη. Ειδικότερα, προτείνει ενδεχόμενα περιεχόμενα για ένα σχέδιο δράσης σχετικά με την ενεργειακή απόδοση, προς έγκριση εκ μέρους της Επιτροπής αργότερα εντός του έτους. Το εν λόγω σχέδιο δράσης θα καθορίζει τα μέτρα που είναι αναγκαία ώστε η ΕΕ να εξοικονομήσει 20% της ενέργειας που, σε αντίθετη περίπτωση, θα καταναλώνε μέχρι το 2020. Επιπλέον, προτείνει την κατάρτιση, εκ μέρους της ΕΕ, ενός νέου «χάρτη πορείας» για τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας στην ΕΕ, με ενδεχόμενους στόχους το 2020 – και πέραν αυτού – προκειμένου να εξασφαλιστεί ένα σταθερό επενδυτικό κλίμα για την παραγωγή ανταγωνιστικότερων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην Ευρώπη, και τέλος,

στ) να καθιερωθεί μια αειφόρος, αποδοτική και διαφοροποιημένη σύνθεση ενεργειακών πηγών. Τούτο μπορεί να επιτευχθεί μέσω της στρατηγικής ενεργειακής ανασκόπησης της ΕΕ, στην οποία καλύπτονται όλες οι πτυχές της ενεργειακής πολιτικής και αναλύονται όλα τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των διάφορων πηγών ενέργειας, από τις ανανεώσιμες έως τον άνθρακα και τα πυρηνικά. Αυτό με τη σειρά του μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει στον καθορισμό στόχων σε κοινοτικό επίπεδο όσον αφορά τη συνολική σύνθεση ενεργειακών πηγών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ώστε να κατοχυρωθεί η ασφάλεια του εφοδιασμού.⁵⁹

iii. Ο ΕΥΡΩ-ΡΩΣΙΚΟΣ

ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Όπως έχει διαπιστωθεί η Ρωσία και η ΕΕ είναι αμοιβαία εξαρτημένες η μια από την άλλη καθώς η ΕΕ χρειάζεται να εισάγει ολοένα και περισσότερες ποσότητες ενέργειας και η Ρωσία έχει ανάγκη τις ευρωπαϊκές αγορές για τους φυσικούς της πόρους και τα ευρωπαϊκά κεφάλαια για την επέκταση και την ανάπτυξη του ενεργειακού της τομέα. Αμφότερες έχουν χρησιμοποιήσει ποικίλες μεθόδους και στρατηγικές για όλες τις μορφές συνεργασίας, είτε ήδη υπάρχουσας είτε μελλοντικής.

⁵⁹ http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27037_el.htm

Σκοπός του ενεργειακού διαλόγου είναι η ομαλή λειτουργία μιας εταιρικής σχέσης μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας. Και όπως όλες οι εταιρικές σχέσεις, η ευρωρωσική ενεργειακή σχέση προσεγγίζεται λειτουργικά αλλά και νομικά. Μια πρώτη νομική απόπειρα δημιουργίας εταιρικής σχέσης έγινε το 1991 με την ιδέα για την θέσπιση της Συνθήκης Χάρτη Ενέργειας (ECT).⁶⁰ Η θέσπιση του Χάρτη θα βασιζόταν στην ενδυνάμωση της ενεργειακής σχέσης μεταξύ της ΕΕ και των κρατών της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και σκοπός της ήταν να διαβεβαιώσει τους εσωτερικούς επενδυτές πως οι χώρες παραγωγής θα τηρήσουν τις δεσμεύσεις τους. Με τον Χάρτη Ενέργειας θα επιτυγχάνονταν οικονομικά οφέλη μεταξύ της πλούσιας σε κεφάλαια Δυτικής Ευρώπης και των ενεργειακά πλούσιων οικονομιών της Ρωσίας και των πρώην σοβιετικών χωρών. Έτσι, τον Ιανουάριο του 2001, η ρωσική βουλή Δούμα διενεργεί ακροάσεις αναφορικά με την επικύρωση του Χάρτη. Η κρατική Gazprom προβάλλει αντιρρήσεις και η συναίνεση για την επικύρωση δεν καθίσταται επαρκής. Ο Χάρτης παραμένει ασαφές έγγραφο χωρίς ουσιαστική νομική υπόσταση, καθώς μετά την διεύρυνση της ΕΕ πολλά πρώην σοβιετικά κράτη λειτουργούν βάσει ευρωπαϊκών οδηγιών και έχουν καταγραφεί πολλές περιπτώσεις όπου οι κανονισμοί του Χάρτη δεν αναφέρονται και δεν εφαρμόζονται.⁶¹

Δεύτερη νομική προσπάθεια συνεργασίας λαμβάνει χώρα τον Ιούνιο του 1994 με την υπογραφή της Συμφωνίας Εταιρικής Σχέσης και Συνεργασίας (PCA) μεταξύ ΕΕ-Ρωσίας, η οποία τέθηκε σε ισχύ το 1997, και με την οποία προβλέπεται ενιαίος οικονομικός χώρος.⁶² Η Συμφωνία αποτελεί προσπάθεια της ΕΕ να συμμορφώσει την Ρωσία με το κοινοτικό σύνολο κανόνων.⁶³

Από το 2000 και έπειτα, η ΕΕ και η Ρωσία, με πρόεδρο τον Β. Πούτιν, εμπλέκονται σε ένα διμερή συνεχή ενεργειακό διάλογο ούτως ώστε να προβάλουν όλα τα ζητήματα κοινού ενεργειακού ενδιαφέροντος. Ο εν λόγω διάλογος λαμβάνει χώρα με μορφή συναντήσεων και πολιτικών συζητήσεων κατά τη διάρκεια των Συνόδων Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας. Σε αυτόν τον διάλογο συμπεριλαμβάνεται η συζήτηση και αποκρυστάλλωση συνεργασίας για εξοικονόμηση ενέργειας, η δυνατότητα ανάπτυξης των επενδύσεων, η βελτίωση και ο εξορθολογισμός των υποδομών και η γενικότερη συνεργασία που θα επιφέρει κέρδη και θα βοηθήσει στις ομαλές σχέσεις των δυο εταίρων.

⁶⁰ Velyaminov Georgy, "Legal Options for Russian-EU Cooperation", 08 March 2009, σελ. 2

⁶¹ Milov Vladimir, "Russia-EU Energy Dialog: Filling a vacuum", 17 November 2007, Russia in Global Affairs No. 4, October-December 2007, σελ.2

⁶² Velyaminov Georgy, "Legal Options for Russian-EU Cooperation", 08 March 2009, σελ. 1

⁶³ Sokolov Sergei, "Russia and the EU to negotiate a New Cooperation Agreement", 8 August 2007, Russia in Global Affairs No. 3, July-September 2007, σελ. 1

Στο πλαίσιο λοιπόν οποιασδήποτε στρατηγικής συνεργασίας βασίζεται και ο ευρωρωσικός ενεργειακός διάλογος. Αντικειμενικοί σκοποί του διαλόγου είναι: α) η δημιουργία διπλωματικού, θεσμικού και πολιτικού πλαισίου για την αύξηση των επενδύσεων και εν γένει του ευρωρωσικού ενεργειακού εμπορίου, που αποτελεί κίνητρο και για τις δυο αγορές, β) να προσαρμοστούν οι αποκλίνουσες απόψεις και συμπεριφορές των κρατών μελών της ΕΕ απέναντι στο ρωσικό ενεργειακό εμπόριο και γ) να ξεπεραστούν οποιαδήποτε εμπόδια που αφορούν στην μεταφορά ενεργειακών αποθεμάτων.⁶⁴

Με την πρώτη Κοινή Δήλωση της Συνόδου Κορυφής ΕΕ-Ρωσίας τον Οκτώβριο του 2000 στο Παρίσι ανακοινώνεται :

«Η Ευρωπαϊκή Ένωση και η Ρωσία αποφασίζουν να καθιερώσουν, σε τακτική βάση, διάλογο στον τομέα της ενέργειας, ο οποίος θα συμβάλει στον καθορισμό μιας ενεργειακής εταιρικής σχέσης ΕΕ-Ρωσίας και των λεπτομερειών της. Με τον τρόπο αυτό θα είναι δυνατό να εξετάζονται όλα τα θέματα κοινού ενδιαφέροντος που εμπίπτουν στον τομέα αυτό, όπως μεταξύ άλλων η καθιέρωση συνεργασίας σε ότι αφορά την εξοικονόμηση ενέργειας και τον εξορθολογισμό των υποδομών παραγωγής και μεταφορών, οι δυνατότητες ευρωπαϊκών επενδύσεων, καθώς και οι σχέσεις μεταξύ παραγωγικών χωρών και καταναλωτών.»⁶⁵

Στην Σύνοδο παρευρίσκονταν ο Πρόεδρος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, κ. J. Chirac, ο Γενικός Γραμματέας του Συμβουλίου για την κοινή εξωτερική πολιτική και την πολιτική ασφαλείας της ΕΕ, κ. J. Solana, ο Πρόεδρος της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, κ. R. Prodi, και ο Πρόεδρος της Ρωσικής Ομοσπονδίας, κ. V.V. Putin.

Το 2000, λοιπόν, αποτελεί ίσως την επίσημη αφετηρία του ευρωρωσικού ενεργειακού διαλόγου, ο οποίος αντανάκλα την παραδοχή πως η Ρωσία και η ΕΕ είναι φυσικοί εταίροι στον ενεργειακό τομέα, και ως φυσικοί εταίροι οφείλουν να έχουν μια πιο στενή σχέση που θα κατοχυρώσει σε κάποιο βαθμό την ενεργειακή ασφάλειά τους.

Η πρόοδος των συζητήσεων και οι εξελίξεις κατά τη διάρκεια της πρώτης δετίας της προεδρίας του Πούτιν, είναι ανάμικτη. Επιτεύχθηκαν συμφωνίες αλλά παράλληλα παρατηρούνται και έντονες διαφωνίες για σημαντικά ζητήματα. Η

⁶⁴ Collection, 2008, "The EU-Russian Energy Dialogue, Europe's Future Energy Security", Edited by Aalto Pami, σελ.13

⁶⁵ http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-00-405_el.htm

πολυπλοκότητα του ενεργειακού διαλόγου έγκειται στο γεγονός πως εμπλέκονται και άλλες διαπραγματεύσεις καθώς και πλήθος συμμετεχόντων, όπως ιδιώτες ή κρατικά ελεγχόμενες εταιρίες που είναι και οι βασικοί δρώντες του διαλόγου.

Ο ενεργειακός διάλογος μεταξύ ΕΕ και Ρωσίας ωστόσο δεν αφορά μόνο εμπορικές σχέσεις. Διαμορφώνει και επηρεάζει εθνικές οικονομικές πολιτικές και κοινοτικούς κανόνες ανταγωνισμού. Κυριότερη των προαναφερθέντων οικονομικών πολιτικών είναι η απελευθέρωση της ενεργειακής αγοράς. Τα κράτη της ΕΕ δεσμεύτηκαν να απελευθερώσουν τις ενεργειακές αγορές για νοικοκυριά και βιομηχανικούς χρήστες έως το 2007 όμως η ρωσική Gazprom εφοδιάζει με φυσικό αέριο τους κοινοτικούς χρήστες με μονοπωλιακό καθεστώς μακροχρόνιων συμβάσεων, οι οποίες περιλαμβάνουν ρήτρες εδαφικού περιορισμού.⁶⁶ Δηλαδή, ένα κράτος μέλος δεν μπορεί να πουλήσει σε άλλο κράτος μέλος το φυσικό αέριο ή το πετρέλαιο που εισάγει από την Ρωσία. Αυτό επιτρέπει στην Ρωσία να προμηθεύει με ενέργεια σε διαφορετικές τιμές διαφορετικές χώρες της ΕΕ παραβιάζοντας με αυτόν τον τρόπο τους κανόνες της ενιαίας αγοράς της ΕΕ. Παρατηρείται λοιπόν, ένα χάσμα στον ενεργειακό διάλογο. Η ΕΕ επιθυμεί η Ρωσία να συμμορφωθεί με τους ευρωπαϊκούς κανόνες ανταγωνισμού και περιβαλλοντικής προστασίας, όμως η Ρωσία δεν πλησιάζει μια τέτοια δέσμευση αλληλεγγύης χωρίς σοβαρά ανταλλάγματα.

Συμπεραίνεται πως, αρκετά πολιτικά και στρατηγικά ζητήματα εμπλέκονται και έχουν αντίκτυπο στον ενεργειακό διάλογο. Προτεραιότητα της ΕΕ είναι η ασφάλεια του εφοδιασμού ενώ της Ρωσίας οι επενδύσεις.⁶⁷ Συνεπώς, σε μια σχέση τέτοιας εξάρτησης ο διάλογος οφείλει να γίνει πιο δημιουργικός και τα εσωτερικά εμπόδια να επιλυθούν. Η ευρωπαϊκή αγορά είναι δεσμευμένη απέναντι στη Ρωσία αλλά και η Ρωσία είναι δέσμια ως προμηθευτής απέναντι στην ΕΕ. Λόγω γεωγραφικής εγγύτητας και μεγέθους η Ευρώπη είναι η πιο ελκυστική αγορά για τη Ρωσία, επομένως ο ενεργειακός διάλογος μεταξύ των δυο εταίρων είναι δυναμικός και συνεχής.

⁶⁶ Johnson D., Robinson P., «Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα», 2010, σελ. 64

⁶⁷ Monaghan Andrew, Montanaro-Jankovski Lucia, March 2006, "EU-Russia Energy Relations: the need for active engagement", European Policy Center, EPC Issue Paper No. 45, σελ. 9

ΚΕΦ. V: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Οι παγκόσμιες αλλαγές που έλαβαν χώρα την δεκαετία πριν το 2000 και πριν την εκλογή του Πούτιν στην προεδρία της Ρωσικής Ομοσπονδίας, έδωσαν στη Ρωσία την ευκαιρία να αναδειχθεί σε δύναμη η οποία θα διαμόρφωνε τη διεθνή ανάπτυξη με πολλούς τρόπους. Η Ρωσία αναζητά μια νέα ταυτότητα, μια εθνική ιδέα ανάμεσα σε πολλές εσωτερικές και εξωτερικές προκλήσεις.⁶⁸ Η Ρωσία λειτουργεί πλέον ως καθοριστικός περιφερειακός παίκτης στην Ευρώπη και επανέρχεται στη διεθνή σκηνή με το πλεονέκτημα των ενεργειακών της πόρων. Επιτυγχάνει να ανατρέψει τις δυσάρεστες πολιτικοοικονομικές συνέπειες της κατάρρευσης της Σοβιετικής Ένωσης και μετατρέπεται σε οικονομικό παίκτη που δύναται να επιβάλλει διαπραγματευτικούς όρους. Αδιαμφισβήτητα, η πολιτική του Πούτιν θεμιτή ή αθέμιτη κατάφερε να αποκαταστήσει τη θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα.

Η Ρωσία επιχειρεί να χτίσει ένα πολιτικό σύστημα στο οποίο δε θα παρεμβαίνουν εξωτερικοί πολυεθνικοί παίκτες οι οποίοι διεκδικούν τις δικές τους πολιτικές σε ρωσικό έδαφος.⁶⁹ Οι κύριοι στόχοι που επιδιώκει να υλοποιήσει απέναντι στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι οικονομικοί και γεωπολιτικοί αξιοποιώντας την ενεργειακή της υπεροχή. Και ο 21ος αιώνας σηματοδοτεί την αρχή ενός νέου διαλόγου μεταξύ των δυο μερών. Ο αντιδυτικός απομονωτισμός του Yeltsin αντικαθίσταται από τον φιλοδυτικό πραγματισμό του Πούτιν.

Ο Πούτιν εξ' αρχής διέθετε ισχυρή κοινοβουλευτική στήριξη και προωθούσε μεταρρυθμίσεις και σταθερότητα. Έτσι, χαρακτηρίζεται το καθεστώς κατά την προεδρία του χαρακτηρίζεται καθεστώς σταθεροποίησης. Ο προσανατολισμός του βασίστηκε στην μετάβαση από το κομμουνιστικό κράτος στην οικονομία της αγοράς και επέδρασε στην εξωτερική πολιτική της χώρας. Για τον Πούτιν το θεμέλιο της οικονομικής ανάπτυξης και της εξωτερικής επιρροής της Ρωσίας είναι η γεωοικονομία

⁶⁸ Lukin Vladimir, "Russia's Global Role and European Identity", 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, σελ. 4

⁶⁹ Mezhuev Boris, "Modern Russia and Postmodern Europe", 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, σελ. 1

και ο αυξανόμενος βαθμός εμπλοκής στην παγκόσμια οικονομία. Έτσι, η εκπλήρωση των ρωσικών πολιτικών συμφερόντων και η οικονομική εξάπλωση είναι συνδεδεμένη με την ώθηση των ρωσικών επιχειρήσεων να αγοράσουν κεφάλαια και να εδραιωθούν. Και για να το πετύχει αυτό εκμεταλλεύτηκε τα πιο αποδοτικά μέσα που ήταν στη διάθεση του, δηλαδή τις πρώτες ύλες, το φυσικό αέριο και το πετρέλαιο. Πλέον, στο επίκεντρο των εξωτερικών σχέσεων της Μόσχας βρίσκεται η ενεργειακή διπλωματία.

Η Ρωσία είναι η πρώτη παγκοσμίως σε παραγωγή ενέργειας. Και από το 2000 και έπειτα η εξωτερική πολιτική της κατευθύνεται προς την Ευρωπαϊκή Ένωση, τον μεγαλύτερο εισαγωγέα ενέργειας από τη Ρωσία.⁷⁰ Η ενέργεια γίνεται με μεγάλη επιτυχία πολιτικό εργαλείο και μέσο εξαναγκασμού με στόχο την επιβίωση του ρωσικού κράτους, καθώς η εξεύρεση εναλλακτικών πηγών ενέργειας είναι αδύνατη.

Ωστόσο, η εδραίωση άρρηκτων σχέσεων μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Ρωσίας είναι αμφίδρομη. Από την μια πλευρά, η ΕΕ έχει απόλυτη ανάγκη την εισαγωγή πηγών ενέργειας από τη Ρωσία. Από την άλλη, όμως, και η Ευρώπη είναι απαραίτητος και σημαντικός δρών στην ενεργειακή πολιτική της Ρωσίας. Η εταιρική σχέση της με την ΕΕ μπορεί να φαίνεται απλά ένα οικονομικό ζήτημα, είναι όμως θεμελιώδους σημασίας για την βιωσιμότητα της οικονομικής μεγέθυνσης της Ρωσίας. Όπως έχει προαναφερθεί η μετακομμουνιστική Ρωσία αποσκοπεί στην ανταγωνιστικότητα και στον αποκλεισμό ξένων επιρροών στο ζωτικό της χώρο. Η ιδεολογία που εκφράζει η κυβέρνηση Πούτιν προωθεί τον εκσυγχρονισμό και την προσέγγιση στη Δύση.

Είναι προφανές πως οι σχέσεις ΕΕ-Ρωσίας αποκτούν μεγαλύτερη σημασία από τη στιγμή που αναλαμβάνει προεδρικά καθήκοντα ο Πούτιν. Η στροφή της Ρωσίας στη Δύση βασίζεται καθαρά στην πολιτική βούληση του Πούτιν. Ωστόσο, το ευρωπαϊκό του εγχείρημα συνάντησε στήριξη από εσωτερικές ομάδες της ρωσικής κοινωνίας. Κυριότερος κινητήριο μοχλός στήριξης της ευρωπαϊκής πολιτικής της Ρωσίας αποτέλεσαν οι οικονομικές ελίτ της χώρας. Κάθε επιτυχημένη πολιτική προϋποθέτει τη στήριξη και τη συμμετοχή κοινωνικών και πολιτικών ομάδων. Έτσι, σταδιακή ένταξη της Ρωσίας στο παγκόσμιο οικονομικό σύστημα προσφέρει κίνητρα στις ρωσικές οικονομικές ελίτ να στρέψουν την προσοχή τους στην Ευρώπη. Οι βιομηχανίες πετρελαίου, φυσικού αερίου και ορυκτών έχουν άμεσα συμφέροντα στις

⁷⁰ Secieru Stanislav, November 2006, *"Russia's Quest for Strategic Identity"*, NATO Defense College, Academic Research Branch, Occasional Paper 18, σελ. 47

δυτικές αγορές και η ρωσική κοινή γνώμη κρατά κατά μεγάλο ποσοστό φιλοευρωπαϊκή στάση.

Σε ανάλογο πλαίσιο συνεργασίας, με διστακτικότητα αλλά σίγουρα με ανάγκη, κινείται και η Ευρωπαϊκή Ένωση. Η εξωτερική ενεργειακή εξάρτηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης εξακολουθεί να αυξάνεται συνεχώς. Η ΕΕ καλύπτει τις ενεργειακές της ανάγκες σε ποσοστό 50% από τα εισαγόμενα προϊόντα. Ωστόσο, η ανυπαρξία πολιτικής συναίνεσης προς στήριξη της κοινοτικής ενεργειακής πολιτικής περιορίζει τις δυνατότητες να εξασφαλίσει τον καλύτερο έλεγχο της τύχης της η ΕΕ στον ενεργειακό τομέα. Η σχέση μοιάζει ασύμμετρη. Η ΕΕ ως κοινοτικό σύστημα βασίζεται σε κανόνες για τη διαμόρφωση πολιτικής και για επιχειρηματικές συναλλαγές, γεγονός που δεν ταιριάζει στη ρωσική πραγματικότητα και δεν βοηθά στην ομαλή λειτουργία των εμπορικών σχέσεων των δυο μερών.

Η αμοιβαία ενεργειακή εξάρτηση Ρωσίας και ΕΕ γεννά την αντίληψη πως τα δυο μέρη είναι καταδικασμένα να συνεργάζονται.⁷¹ Η ενεργειακή ασφάλεια καθίσταται εύθραυστη καθώς και τα δυο μέρη αντιμετωπίζουν προβλήματα, οι μεν με την παραγωγή ενέργειας και οι δε με την παράδοση ενέργειας. Ως εκ τούτου, από τη μια μεριά οι ευρωπαίοι αναλυτές ανησυχούν για την στήριξη της ΕΕ σε έναν μόνο κύριο προμηθευτή, και από την άλλη οι ρώσοι αναλυτές ανησυχούν για την στήριξη της Ρωσίας σε μια μόνο αγορά, καθώς δεν είναι απίθανο να έρθει η στιγμή που και τα δυο μέρη θα επιχειρήσουν να αναλάβουν δράση ώστε να λήξει αυτή η σχέση εξάρτησης, η οποία σε πρώτη ανάγνωση μοιάζει απλή. Η ΕΕ έχει ανάγκη το πετρέλαιο και το φυσικό αέριο και η Ρωσία έχει ανάγκη τα ευρωπαϊκά κεφάλαια. Ωστόσο, η πολυπλοκότητα της σχέσης αυτής όπως έχει αναλυθεί στην παρούσα μελέτη οδηγεί στο συμπέρασμα πως πηγάζει από πολλούς τομείς. Και λόγω της βαθιάς οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής πολυπλοκότητας γίνεται αντιληπτή η ανάλυση της ενεργειακής εξωτερικής πολιτικής της Ρωσίας απέναντι στην ΕΕ την περίοδο 2000-2008.

⁷¹ Hanson Philip, *“Russia and Europe are doomed to cooperate”*, 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, σελ. 1

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **ΕΛΛΗΝΙΚΗ (ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ)**

Αρβανιτόπουλος Κ., Κώνστας Δ., 2002 Γ' Έκδοση, «Διεθνείς Σχέσεις: Συνέχεια και Μεταβολή», (Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων) Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Βαληνάκης Γ. Γιάννης, 1987, «Θέματα Εξωτερικής Πολιτικής», Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη

Βαρβαρούσης Πάρις, 1995, «Ανάλυση της εξωτερικής πολιτικής», Εκδόσεις Καρδαμίτσα, Αθήνα

Βαρβαρούσης Πάρις, 2004, «Διεθνείς Σχέσεις και εξωτερική πολιτική στον 21^ο αιώνα», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Κουλουμπής Θεόδωρος, 1995, «Διεθνείς Σχέσεις: Εξουσία και δικαιοσύνη», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Χειλά Ειρήνη, 1999, «Ο ρόλος της μεσολάβησης στον χειρισμό κρίσεων: ο ΟΗΕ στην εποχή της μοναδικής υπερδύναμης», (Βιβλιοθήκη Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων) Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Johnson D., Robinson P., 2010, «Οι σχέσεις Ευρωπαϊκής Ένωσης-Ρωσίας στον 21ο αιώνα», Σειρά 'Διεθνής Πολιτική και Θέματα Ασφάλειας' Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Συλλογή, 2010, «Η Ρωσία σήμερα: Πολιτική, Οικονομία και Εξωτερικές Σχέσεις», Σειρά 'Διεθνής Πολιτική και Θέματα Ασφάλειας' Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

- **ΕΛΛΗΝΙΚΗ (ΔΕΛΤΙΟ ΤΥΠΟΥ)**

Δελτίο Τύπου, Σύνοδος Κορυφής Ε. Ε. – Ρωσικής Ομοσπονδίας, 30 Οκτωβρίου 2000, Παρίσι, http://europa.eu/rapid/press-release_PRES-00-405_el.htm

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Πράξη Πράσινης Βίβλου, 29 Νοεμβρίου 2000,
http://europa.eu/legislation_summaries/energy/external_dimension_enlargement/l27037_el.htm

- **ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ (ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΣΥΛΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ)**

Buszynski Leszek, 1996, *“Russian Foreign Policy After the Cold War”*, Praeger Publishers, USA

Pinder J., Shishkov Y., 2002, *“The EU and RUSSIA: The Promise of Partnership”*, The Federal Trust, London

Ivanov I.S., 2002, *“The New Russian Diplomacy”*, Brookings Institution Press and the Nixon Center

Collection, 2007, *“Russia and Europe in the 21st century: An uneasy partnership”*, Anthem Press, UK

Collection, 2007, *“Russian Foreign Policy in the 21st and the Shadow of the Past”*, Edited by Robert Legvold, Columbia University Press, USA

Rumer B. Eugene, 2007, *“Russian Foreign Policy beyond Putin”*, The International Institute for Strategic Studies, The Adelphi Series 390, Routledge

Collection, 2008, *“The EU-Russian Energy Dialogue, Europe’s Future Energy Security”*, Edited by Aalto Pami, Ashgate Publishing Company

Nygren B., 2008, *“The Rebuilding of Greater Russia: Putin’s Foreign Policy towards the CIS countries”*, Routledge Contemporary Russia and Eastern Europe Series, Routledge, USA

Thorun C., 2009, *“Explaining Change in Russian Foreign Policy: The role of ideas in Post-Soviet Russia’s conduct towards the West”*, St Anthony’s Series, Palgrave Macmillan, England

- ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ (ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ)

"The Foreign Policy Concept of the Russian Federation", 28 June 2000, Moscow, <http://www.fas.org/nuke/guide/russia/doctrine/econcept.htm>, Link accessed on 18/03/2014

Schmidt-Felzmann Anke, 2008, *"Editorial: The European Union's External Energy Policy"*, Journal of Contemporary European Research, Vol. 4 No. 2, pp.130-148, UACES Academic Association of Contemporary European Studies, Link accessed on 18/03/2014, <http://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/113/91>

Feklyunina Valentina, 2008, *"The 'Great Diversification Game': Russia's Vision of the European Union's Energy Projects in the Shared Neighbourhood"*, chapter 4, Journal of Contemporary European Research, Vol. 4 No. 2, pp.67-70, UACES Academic Association of Contemporary European Studies, Link accessed on 18/03/2014, <http://www.jcer.net/index.php/jcer/article/view/95/90>

Paul J Saunders, Robert Legvold, Mikhail Kroutikhin, July 2008, *"Russian Energy Policy and Strategy"*, NBR (The National Bureau of Asian Research) Series, Vol. 19 No. 2, ISN ETH Zurich, Link accessed on 26/12/2013, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=105789>

Monaghan Andrew, Montanaro-Jankovski Lucia, March 2006, *"EU-Russia Energy Relations: the need for active engagement"*, European Policy Center, EPC Issue Paper No. 45, Belgium, Link accessed on 19/03/2014, <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Articles/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9c-be1e-2c24-a6a8c7060233&lng=en&id=17040>

Secieru Stanislav, November 2006, *"Russia's Quest for Strategic Identity"*, NATO Defense College, Academic Research Branch, Occasional Paper 18, Link accessed on 26/12/2013, http://www.ndc.nato.int/download/publications/op_18.pdf

Makarychev S. Andrey, December 2006, *“Russia’s Energy Policy: Between Security and Transparency”*, Nizhny Novgorod Linguistic University, PONARS Memo No. 425, Link accessed on 26/12/2013,
http://csis.org/files/media/csis/pubs/pm_0425.pdf

Policy Paper, 2010, *“ENERGY STRATEGY of RUSSIA FOR THE PERIOD UP TO 2030”*, Ministry of Energy of the Russian Federation, Moscow, Link accessed on 26/12/2013, http://www.energystrategy.ru/projects/docs/ES-2030_%28Eng%29.pdf

Kari Liuhto, October 2010, *“Energy in Russia’s Foreign Policy”*, Pan-European Institute, Turku School of Economics, Electronic Publications of Pan-European Institute, Link accessed on 26/12/2013,
http://www.utu.fi/fi/yksikot/tse/yksikot/PEI/raportit-ja-tietopaketit/Documents/Liuhto_final_netti.pdf

Tsygankov Andrei, 2005, *“New Challenges for Putin’s Foreign Policy”*, Foreign Policy Research Institute Vol. 50 Issue 1, Elsevier Limited,
<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0030438705001067>

- **ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ (ΑΡΘΡΑ)**

Sokolov Sergei, *“Russia and the EU to negotiate a New Cooperation Agreement”*, 8 August 2007, Russia in Global Affairs No. 3, July-September 2007, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_9135

Kosachev Konstantin, *“Russia and the West: Where the differences lie”*, 17 November 2007, Russia in Global Affairs No. 4, October-December 2007,
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_9777

Ivanevko Vlad, *“Russian Global Position after 2008”*, 17 November 2007, Russia in Global Affairs No. 4, October-December 2007,
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_9786

Milov Vladimir, *“Russia-EU Energy Dialog: Filling a vacuum”*, 17 November 2007, Russia in Global Affairs No. 4, October-December 2007,
http://eng.globalaffairs.ru/number/n_9785

Hanson Philip, *“Russia and Europe are doomed to cooperate”*, 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10354

Lukin Vladimir, *“Russia’s Global Role and European Identity”*, 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10352

Mezhuev Boris, *“Modern Russia and Postmodern Europe”*, 2 March 2008, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2008, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_10362

Lavrov Sergei, *“Russia and the world in the 21st century”*, 9 August 2008, Russia in Global Affairs No. 3, July-September 2008, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_11291

Velyaminov Georgy, *“Legal Options for Russian-EU Cooperation”*, 08 March 2009, Russia in Global Affairs No. 1, January-March 2009, http://eng.globalaffairs.ru/number/n_12536